

Regeringens proposition

1997/98:115

Folkbildning

Prop.
1997/98:115

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 5 mars 1998

Göran Persson

Carl Tham
(Utbildningsdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fast att regeringen har samma principiella syn på folkbildningen som präglade 1991 års riksdagsbeslut om folkbildning (prop. 1990/91:82, bet. 1990/91:UbU18, rskr. 1990/91:358). Det innebär bl.a. att riksdag och regering även fortsättningsvis skall lägga fast övergripande mål och motiv för att bevilja statsbidrag. Inom dessa gränser skall studieförbund och folkhögskolor själva lägga fast målen för sin verksamhet.

Det arbete som den statliga utvärderingen av folkbildningen (SUFO 96) har fullgjort redovisas. Efter att ha tagit del av utvärderingsresultatet gör regeringen den bedömningen att folkbildningen har genomfört en verksamhet som står i god överensstämmelse med de uppsatta målen och att den verksamhet som studieförbund och folkhögskolor har bedrivit till sin omfattning väl motsvarar vad staten kan förvänta sig av statsbidragsgivningen. Folkbildningen bör därför ges fortsatt statligt stöd.

De nu gällande syftena med statens bidrag som lades fast genom riksdagens beslut 1991 skall fortfarande gälla. Därutöver föreslås två nya syften med statsbidraget. Det ena är att statsbidraget skall bidra till att stärka och utveckla demokratin. Det andra är att statsbidraget skall bidra till att bredda kulturintresset i samhället, till ökad delaktighet i kulturlivet, till kulturupplevelser samt till eget skapande. Arbetslösa bör tillföras som en viktig målgrupp för folkbildningen.

Folkbildningsrådet skall ha fortsatt ansvar för att fördela det statliga bidraget på studieförbund och folkhögskolor utifrån de övergripande syften med statsbidraget som riksdag och regering lägger fast.

Bestämmelsen om att folkhögskolans undervisning skall anordnas så att den tydligt skiljer sig från den som anordnas i det offentliga skolvä-

sendet och högskolan föreslås borttagen som särskilt villkor för statsbidrag. Prop. 1997/98:115

Regeringens satsning på kunskapslyftet bör kompletteras med ett lyft för kultur och bildning i bred bemärkelse genom den fria och frivilliga folkbildningen. Naturvetenskap och teknik bör ges ökad uppmärksamhet i bildningsarbetet.

I propositionen redovisar regeringen sin bedömning om folkbildningens relation till vuxenutbildningen och högskolan samt behandlar några centrala områden där folkbildningsarbetet kan få stor betydelse för samhällsutvecklingen. Det gäller inom kultur-, IT- och integrationsområdena. Vidare behandlas folkbildningens roll för personer med funktionshinder och dess betydelse i arbetet med att forma ett ekologiskt hållbart samhälle.

1	Förslag till riksdagsbeslut.....	4
2	Ärendet och dess beredning.....	5
3	Regeringens principiella utgångspunkter.....	5
4	Studieförbundens och folkhögskolornas verksamhet	
	1991/92–1997	11
	4.1 1991 års riksdagsbeslut i sammanfattning.....	11
	4.2 Verksamhetsutvecklingen inom studieförbund och folkhögskolor	12
5	Den statliga utvärderingen av folkbildningen (SUFO 96).....	15
6	Statens förhållande till den fria och frivilliga folkbildningen	17
	6.1 Bedömning av folkbildningens verksamhet	17
	6.2 Syftet med statsbidraget.....	18
	6.3 Folkbildningsrådet och dess uppgift att fördela statsbidrag	20
	6.4 Utvärdering och forskning.....	22
7	Folkbildningens relation till vuxenutbildningen och högskolan	25
	7.1 Folkbildningens nuvarande möjligheter att anordna behörighetsgivande vuxenutbildning	25
	7.2 Folkbildningens roll i framtiden beträffande behörighets- givande vuxenutbildning.....	28
	7.3 Inga betyg inom folkbildningen.....	29
	7.4 Möjligheter att få betyg i komvux genom tillgodoräknande av resultat av utbildning vid folkhögskola	30
	7.5 Folkbildningens samverkan med högskola och forskning.....	31
8	Några centrala utvecklingsområden	32
	8.1 Ett lyft för kultur och bildning.....	32
	8.2 Folkbildningens roll för kulturen.....	35
	8.3 Folkbildningens roll för personer med funktionshinder	38
	8.4 Folkbildningen och IT	39
	8.5 Folkbildningen och integrationsarbetet	43
	8.6 Folkbildningen och arbetet med att forma ett ekologiskt hållbart samhälle	44
9	Statens stöd till folkbildningen	46
Bilaga 1	Sammanfattning av slutbetänkandet Folkbildningen - en utvärdering (SOU 1996:159).....	48
Bilaga 2	Förteckning över remissinstanser som avgivit en yttrande över betänkandet Folkbildningen - en ut- värdering (SOU 1996:159).....	53
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 5 mars 1998.....	54

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringen föreslår att riksdagen godkänner vad regeringen föreslår om

1. syftet med statsbidraget till folkbildningen (avsnitt 6.2),
2. ändrade grunder för Folkbildningsrådets fördelning av statsbidrag till folkhögskolan (avsnitt 7.2).

2 Ärendet och dess beredning

Regeringen beslöt den 24 februari 1994 att tillkalla en särskild utredare med uppgift att planera och genomföra en utvärdering av folkbildningen (dir. 1994:12). Utvärderingen skulle ge underlag för regeringens och riksdagens bedömningar av om statsbidraget till folkbildningen används i enlighet med de syften och villkor som fastställts. Utvärderingen skulle främst syfta till att utifrån ett deltagarperspektiv belysa kvalitativa aspekter i verksamheter som bedrivs av studieförbund och av folkhögskolor med stöd av statsbidrag.

Utredningen antog namnet Statens utvärdering av folkbildningen 1996 (SUFO 96).

Arbetet har presenterats dels i sex delbetänkanden: *Folkbildning och vuxenstudier* (SOU 1995:141), *Cirkelsamhället* (SOU 1996:47), *Värden i folkhögskolevärlden* (SOU 1996:75), *Kunskapssyn och samhällsnytta i hantverkscirklar och hantverksutövande* (SOU 1996:122), *Folkbildningens institutioner* (SOU 1996:127), *Tre rapporter om studiecirklar. Studieförbundens roll i vuxenutbildningen, "man lär sig mer än man tror genom att träffas" och Rockmusik som folkbildning* (SOU 1996:154), dels i slutbetänkandet *Folkbildningen – en utvärdering* (SOU 1996:159).

En sammanfattning av slutbetänkandet finns i *bilaga 1*.

Slutbetänkandet har remissbehandlats och varit föremål för en omfattande diskussion inom studieförbund och på folkhögskolor. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 2*. En sammanfattning av remissyttrandena finns tillgänglig i Utbildningsdepartementet (dnr U96/3821/V).

Folkbildningsrådet har som en komplettering till sitt remissyttrande över slutbetänkandet från SUFO 96 överlämnat promemorian *Folkbildningen – framtida uppgifter och arbetsvillkor*.

3 Regeringens principiella utgångspunkter

Regeringen har samma principiella syn på folkbildningen som präglade 1991 års riksdagsbeslut om folkbildning (prop. 1990/91:82, bet. 1990/91:UbU18, rskr. 1990/91:358).

Folkbildningen är och skall vara fri och frivillig. Det fria och frivilliga folkbildningsarbetet öppnar möjlighet till kunskapssökande för var och en utifrån egen erfarenhet och längs egna vägar, utan att begränsas av krav på resultat och utan uteslutningsmekanismer. Det är detta som ger möjlighet till samtal, engagemang och ifrågasättande utan på förhand givna ramar. Just därigenom fyller folkbildningen en roll som ingen annan utbildningsform kan göra, en roll som också bidrar till att upprätthålla demokratins vitalitet.

Förutsättningen för att folkbildningen skall kunna vara fri och frivillig och fylla de funktioner som följer av detta, är att den kan styras av sin

egen idé, sätta sina egna mål, vara oberoende av politiska och ekonomiska maktgrupper och inte tvingas till kommersialisering eller anpassning till specifika samhällsliga krav för att hävda sin verksamhet.

Dessa för folkbildningen värdefulla egenskaper är grunden för stödet från stat, landsting och kommuner. Av detta följer också att inte heller bidragsgivningens villkor skall styra folkbildningens inriktning eller att folkbildningen skall fogas in i det allmänna utbildningsväsendet.

Detta förhållningssätt mellan staten och folkbildningen, som lades fast 1991, bygger på att staten har ett grundläggande förtroende för folkbildningens egna organisationer. Samtidigt har såväl staten som folkbildningen ett intresse av att verksamheten utvärderas så att fler får kunskap om resultaten av bildningsarbetet. En sådan ömsesidig process kan belysa och bredda användningen av folkbildningens kvaliteter.

Stödet till folkbildningens organisationer syftar alltså till att bevara och utveckla folkbildningens egenvärde – friheten, frivilligheten, idéstyrningen och självständigheten.

Folkbildningen kring två sekelskiften

Beröringspunkterna är många mellan dagens situation och förra sekelskiftet, den tidsepok då folkbildningens idé växte fram. Folkbildningens idé grundades i påtagliga samhällsbehov och utgick från en stark vilja att minska orättvisor och skapa ett samhälle där alla var delaktiga och hade förutsättningar att påverka både sin egen livssituation och samhällets utveckling. I dag är dessa behov lika starka om än med nya förtecken – och därför är folkbildningen lika angelägen i dag som då.

Då, kring förra sekelskiftet, pågick kraftfulla samhällsomvälvningar. De tekniska framstegen var snabba, livsmönster och maktstrukturer förändrades och sociala krafter var på marsch.

Nu, inför ett nytt sekelskifte, förändras samhället också i grunden. Internationaliseringen i alla dess aspekter, EU-medlemsskapet, informationsmängden, komplexitet och snabbhet i förändringar, ny teknik, banbrytande genombrott i naturvetenskaplig forskning, miljöförstöring hör till de faktorer som påverkar såväl maktfördelning och samhällsekonomi som den enskilda människans vardagsliv.

Då ledde förändringarna till ett stort behov av förståelse och av att kunna samlas och diskutera omvälvningarna. Nya, radikala tankar uppstod om allas rätt och möjlighet till inflytande och makt. De nya folk rörelserna, folkhögskolorna och så småningom studieförbunden blev samlingspunkter kring ett ökat medborgerligt medvetande. Som mötesplatser bidrog de till att många, inte bara några få privilegierade och välutbildade, kunde påverka utvecklingen.

Nu är behovet av förståelse och delaktighet minst lika stort. 1800-talets tillstånd av omvandling har av historiker kallats ”ett sprängfullt vakuum mellan två samhällsformationer” – ett uttryck som kanske ännu mer träffsäkert beskriver nutiden. Tekniken är ny, de ekonomiska villkoren annorlunda – men de stora politiska frågeställningarna är i grunden desamma. De handlar ytterst om demokrati och jämställdhet. Förändringstakten är hög och det är svårt att skaffa den kunskap och den

Ett aktivt medborgarskap

Då, i början av 1900-talet, ledde förändringarna och samtalen om samhället till att synen på demokrati förändrades. Målet var ett aktivt och lika medborgarskap. Udden var riktad mot gammalt auktoritetstänkande, för ett nytt, brett folkligt engagemang. Synen på kunskap förändrades. Kunskapen blev för folkbildningen ett redskap för frigörelse och förändring i stället för den tidigare överhetssynen – kunskap för att tämja och passivisera.

Nu, inför 2000-talet, är behovet av en vital demokrati lika stort. Nu är även allmänbildning och medborgarkunskaper lika viktiga förutsättningar för det breda folkliga inflytandet som kring det förra sekelskiftet. Det blir allt tydligare i vår tid, som har informationsutbyte och kunskap som viktiga kännetecken, att kunskap är makt.

Då, när bildningsidén växte fram, fyllde den flera olika behov. För folkrörelserna och de fackliga och politiska rörelserna fick bildningen en strategisk betydelse som en del av organiseringen för att genom medborgarkunskaper kvalificera sig för att påverka och leda samhället. Men folkbildningen var också en kulturrörelse som nådde många. I dag, på väg in i ett nytt årtusende, är behovet av kulturrörelser som motkraft till förråande och förtygligande tendenser i samhället också uppenbart.

Folkbildningens demokratisyn lade stor vikt vid individens självständighet, vid reflexion och kritisk tänkande. Studiecirkeln blev en frigörelseprocess. Bildningen hade en positiv människosyn och såg varje människas möjlighet att utvecklas. ”Människor bli vi i den mån vi bättre förstå tillvaron, djupare glädjas i den, och ju större kraft vi komma i tillfälle att göra för dess utveckling och framåtskridande”, skrev 1902 en av folkbildningens mest kända pionjärer Oscar Olsson.

Bildningen skulle främja personlighetens utveckling. Bildningen hjälper människan ”att bli större än hon är”, skrev Rickard Sandler 1927. Genom bildningsarbete kunde verkligheten beskådas med nya ögon. Bildningen blev därför mer av en attityd än en kunskapsmängd. Målet var att göra arbetarna till ”medborgare”. Bildningen var ett led i utvecklingen till demokrati.

Demokratins kultur

Folkbildningens betydelse är också i dag en fråga om att försvara, vitalisera och utveckla demokratin. Demokratins instabilitet är uppenbar i ett internationellt perspektiv. Det handlar om risken för bristande folklig förankring och om avstånd mellan väljare och valda, vanmakt inför en samhällsutveckling man tror sig inte kunna påverka. Genom EU-medlemskapet har den svenska beslutsprocessen vidgats över nationsgränsen. En rad nya rättigheter och skyldigheter har också inträtt för den enskilde. Denna situation ställer krav på nya kunskaper.

Demokratins överlevnad och vitalitet måste bygga på en demokratins kultur med samtal, diskussion och delaktighet som viktiga ingredienser. Den måste också innefatta en kunskap om demokratins värden, villkor och nödvändiga institutioner.

Att ge folkbildningen möjlighet att utvecklas handlar om just detta – om att stärka den demokratiska kulturen, om att motverka klyftor i kunskaps- och informationssamhället. Här har folkbildningen en nyckelroll. Den kan bidra till att skapa mötesplatser för förändring och överbygga klyftor mellan grupper av människor och mellan människa och teknik.

En idé – modernare än någonsin

Folkbildningens idé är modernare än någonsin. Behoven är desamma i dag som då den växte fram – förståelse i en tid av omvälvning, samtal, eftertanke, kunskap och insikt för att kunna påverka samhället och sina egna livsvillkor.

Men också folkbildningens arbetsformer, såväl på folkhögskolor som i studieförbund, visar att folkbildningen har en egen plats i det nuvarande och kommande utbildningssamhället. Dess metoder – när de är som bäst – präglas av allas delaktighet och utgår från deltagarnas egna erfarenheter och egna behov av insikter och kunskaper, något som i dag är viktiga kriterier i alla moderna lärandeprocesser såväl i utbildningssammanhang som i arbetslivets utveckling.

Studiecirkeln som arbetsform är flexibel och anpassningsbar. ”I själva verket har vi funnit att mångsidigheten i studiecirkelverksamheten är en central egenskap. En viktig sida av denna mångsidighet är att folkbildningens verksamhet utvecklas över tid för att svara mot varje tids nya behov.” (Cirkelsamhället, SOU 1996:47 s. 251).

Folkbildningens metoder låter sig väl förenas med ny informationsteknik, som accentuerar dess fördelar – möjlighet för många att delta, utvidgade resurser för kunskapssökande, brobygge mellan människa och teknik, plats för samtal och kritisk granskning av den information man hämtat in.

Den nya tekniken ger möjlighet för folkbildningen att gå in på nya områden och att höja kvaliteten i kunskapssökandet. Studiecirkelns pedagogik i kombination med den nya informationstekniken är folkbildning på väg in i 2000-talet.

Folkbildningens och samhällets utmaningar

I dag står samhället inför en rad utmaningar där folkbildningens egenskaper måste tas till vara.

Folkbildningen bidrar till insikt, eftertanke, reflexion och ifrågasättande ...

Samhällsutvecklingen sker i dag snabbt och på många fronter samtidigt. Klyftorna ökar mellan dem som har insikt om förändringarnas påverkan på våra livsvillkor och dem som endast glimtvis får denna kunskap, på ett

sätt som kanske snarare bidrar till vanmakt. Det gäller inte minst internationaliseringen – av politik, ekonomi och näringsliv, nya tekniker och nya media. Det gäller också den nya kommunikationstekniken och dess användning, liksom miljöproblemens ursprung och svårighetsgrad. Också den ökande informationsmängden kan vara en källa till vanmakt. Många människor har svårt att sälla, ta till sig och göra informationen till redskap – i stället blir resultatet blockering.

Förändringarna leder till att människor får delvis olika världsbilder och därför också skiftande syn på sin egen förmåga att påverka. Vissa debattörer har hävdad att detta är en obönhörlig utveckling och att framtiden tillhör människor av kategorin urbana, globala, högteknologiska problemlösare.

Men demokratins försvarare kan aldrig acceptera en sådan fortgående skiktning av människor. Folkhögskolor och studieförbund kan här på flera sätt bidra till att hävda demokratins kultur – genom att ge fler möjlighet att inhämta kunskap och använda den för att förändra, genom att skapa möteplatser för samtal, eftertanke och ifrågasättande.

Om folkbildningen förmår att axla en sådan roll kan den också bidra till att fler människor deltar i formandet av framtiden. Vanmakt i nuet riskerar att förstärka klyftorna i det kommande. Insikt i samhällets övergripande förändringar är grundläggande om man skall kunna formulera olika alternativ för framtiden och se sin egen möjlighet att påverka och handla.

Folkbildningen som mötesplatser för människor och kulturer...

Folkbildning och folkrörelsearbete är i vidare mening detsamma som mötesplatser. Folkbildningens arbetsformer ger utrymme för att skapa nya kontakter, mellan olika människor och olika kulturer, på oväntade sätt.

Många fler sådana mötesplatser är nödvändiga för att skapa delaktighet i samhället, för att förebygga och motverka diskriminering, främlingsfientlighet och rasism, för att värna grundläggande demokratiska värden.

Internationalisering och invandring ger ytterligare tyngd åt denna uppgift. Folkbildningen och dess organisationer kan starkt bidra till integrationen – samla olika människor kring likartade intressen, som erbjuder tillfällen till förbättrade språkkunskaper och till att få kunskaper och insikter om andra människors kultur.

Folkbildningens roll som kulturanordnare skapar också otaliga mötesplatser. Kulturarrangemang runt om i landet ger många människor tillfälle att bekanta sig med olika konstarter och ger arbetstillfällen åt kulturarbetare i demokratins och estetikens tjänst. Ca 250 av landets kommuner saknar kulturinstitutioner och där utgör folkbildningen tillsammans med folkbiblioteken den viktigaste kulturbäraren. Det understryker folkbildningens betydelse att skapa fler möten mellan allmänheten och konstnärer, författare och skådespelare.

Folkbildningen har traditionellt, och genom sina metoder, kunnat locka människor som valt bort det ordinarie skolväsendet men här finner ny stimulans i lärandet. Denna roll blir allt viktigare för att förebygga ökande och delvis nya klyftor mellan människor.

Den nya informationstekniken, IT, öppnar här vida möjligheter. För folkbildningen kan IT innebära att arbetet vitaliseras, förnyas och breddas. Rätt använd kan den bli en stark utvecklingskraft i bildningsarbetet.

Tekniken kan ge fler möjlighet att delta i folkbildningen genom olika former av distansutbildning. Möjligheterna till kunskapsinhämtning på folkhögskolor eller i studiecirkel vidgas flerfaldigt, inte minst genom tillgång till bibliotekens och högskolornas kunskapsbanker. Med IT som redskap i folkbildningen får många fler chans att bli förtrogna med och ta del av den nya tekniken. Folkbildningens organisationer är särskilt väl lämpade för detta, eftersom de finns över hela landet och når människor som av olika skäl inte kunnat ta del av det reguljära skolväsendet.

Flexibiliteten i folkbildningsarbetet kan utvecklas med den nya teknikens hjälp. Nya kontakter och band kan skapas – mellan människor i olika länder, mellan folkbildning och bibliotek, mellan folkbildning och högskola och mellan folkbildning i olika delar av landet. Samtidigt utgör en studiecirkel eller en folkhögskolekurs en träffpunkt, där man tillsammans kan värdera och diskutera den hämtade informationen – en funktion som också behövs allt mer när informationsflödet tilltar i omfattning och som understryks av att IT-baserad information via exempelvis Internet saknar ansvarig utgivare.

Till folkbildningens viktiga demokratiska uppgift kan läggas ytterligare en betydelsefull dimension – jämställdheten. Kvinnor hävdar sig väl inom folkbildningen och deltar oftare än män både i folkhögskolor och studieförbunds utbud och i vuxenutbildningen. Kvinnor ser ofta långsiktigt på sitt lärande. Folkbildningen är därför också viktig för stärka kvinnors position i samhället.

Ett lyft för kultur och bildning

Utbildning i vid mening är i dag det som mer än annat rustar individer och samhällen för framtiden. Regeringen har satsat kraftfullt för att höja utbildningsnivån i samhället, med insatser för att stärka kvaliteten i den grundläggande utbildningen, med en gymnasieskola för alla och med utbyggd högskola och forskning. Genom kunskapslyftet görs större satsningar än någonsin tidigare för att ge fler vuxna möjlighet att höja sin kompetens.

De hittillsvarande satsningarna har till stor del gällt att ge fler korttidsutbildade möjlighet och tillgång till formell och behörighetsgivande utbildning. Men skall alla människor kunna ta del i det kunskaps- och informationssamhälle som nu växer fram, krävs vidgade möjligheter till fritt och frivilligt kunskapsökande, till sociala, kulturella och estetiska insikter och färdigheter. Självtillit och självkänsla avgör hur väl man kan hantera de möjligheter den formella kompetensen ger. Andra "sidor" av

intelligensen – känslan, tanken, fantasin, handens kunskap – blir allt viktigare. Därför behövs nu också ett lyft för kultur och bildning i vid bemärkelse. Där har också en bred bildning i naturvetenskap och teknik en viktig roll för att utjämna kunskapsklyftor och ge fler möjlighet att påverka utvecklingen.

Folkbildningens traditionella värden, tillsammans med den nya tidens behov och möjligheter, gör folkbildningen till ett omistligt inslag i ett samhälle med bred utbildning och demokratisk kultur som ambition.

Folkbildningen är, om man ser till verksamheten, ingen ”krisbransch” i den meningen att studieförbunden och folkhögskolorna behöver mera pengar för att klara sin fortlevnad på nuvarande nivå. Däremot behövs det mer, inte mindre folkbildning för att nå underprivilegierade grupper i vårt samhälle. Flera, inte färre bör få en andra eller tredje chans.

Folkbildningens egen utmaning

Men folkbildningens organisationer behöver också ägna uppmärksamhet åt sitt inre liv så att arbetsformerna inte tillåts stelna. Folkbildningen får inte ”bli seg selv nok”. Folkbildningen är väl utbyggd landet över och har en stark ställning på många håll. Men den får inte betraktas som folkhögskolor i lantlig idyll eller hantverkscirklar på lugna småorter. Folkbildningens behövs i storstäderna och måste vara modern även i förhållande till storstadens utbud. Men den får inte förflackas till ett utbud, som inte kan särskiljas från kommersiella utbildningsanordnares.

Folkbildningen måste vara relevant för nutidens människor. Folkbildningens egenskaper måste tas till vara i kvällskurser i storstäderna, i föreläsningar som vågar ta sig an de verkligt stora och viktiga frågorna, i kaféverksamhet för arbetslösa som spränger gränser och inrotade föreställningar, i förortens rockskola som samlar ungdomar med vitt skilda bakgrunder, i studiecirkeln där bygdens eller grannskapets människor tillsammans lägger grund för självtillit, handling och framtidstro. Nya arbetsformer måste prövas – i syfte att engagera fler ungdomar och att nå även män i de åldrar som i dag är underrepresenterade i folkbildningen.

Folkbildningen – framsprungen ur förra sekelskiftets idé och arbetsform – har en stor potential inför millenieskiftet. Stat, kommun och landsting kan genom stöd och bidragsgivning förbättra förutsättningarna för folkbildningens utveckling. Men det är bara folkbildningens organisationer själva som kan förverkliga sina möjligheter.

4 Studieförbundens och folkhögskolornas verksamhet 1991/92–1997

4.1 1991 års riksdagsbeslut i sammanfattning

Riksdagens beslut våren 1991 (prop. 1990/91:82, bet. 1990/91:UbU18, rskr. 1990/91:358) innebar en markant förändrad ansvarsfördelning

mellan staten och folkbildningen. Den omfattande statliga reglering som t.o.m. budgetåret 1990/91 gällde för studieförbundens och folkhögskolornas verksamhet ersattes med ett system där riksdag och regering fastställer övergripande mål och motiv, som skall ligga som grund för att bevilja statsbidrag för den samlade folkbildningen. Inom de gränser som riksdag och regering sålunda lade fast skall folkbildningens anordnare själva lägga fast målen för sin verksamhet. Ansvaret för fördelning av statsbidrag, administration, organisation samt för uppföljning och utvärdering av verksamheten skall åvila ett Folkbildningsråd, bildat av Folkbildningsförbundet, Rörselefolkhögskolornas Intresseorganisation och Landstingsförbundet.

Genom riksdagsbeslutet övergick därmed folkbildningen från att i hög grad vara inordnad i den statliga förvaltningsapparaten till en form av självstyre och självförvaltning. Detta innebär att styrelserna för de enskilda studieförbunden och folkhögskolorna fick ett tydligare och större ansvar för verksamheten än vad som varit fallet i det tidigare regelstyrda systemet.

Statsbidragssystemet ändrades också. De två tidigare detaljreglerade anslagen till studieförbund respektive folkhögskolor ersattes med ett samlat anslag till folkbildningen utan närmare detaljreglering.

4.2 Verksamhetsutvecklingen inom studieförbund och folkhögskolor

Studieförbunden

Studieförbundens verksamhetsutveckling under de sex verksamhetsår, som föreligger slutredovisade sedan den nya ordningen för statsbidrag till folkbildningen infördes, visar en nedgång de första åren efter förändringen. En jämförelse av verksamheten det senaste redovisade året 1997 och det sista året i det föregående systemet 1990/91 visar dock på ganska små förändringar.

Sett till alla arrangemangstyper (studiecirklar, kulturprogram och övrig folkbildningsverksamhet) ökade antalet arrangemang med statsbidrag från 476 600 år 1990/91 till 537 600 år 1997, en ökning med 61 000 arrangemang eller ca 13 %. Antalet deltagare ökade från 14 miljoner till 17,8 miljoner under samma period, dvs. en ökning med ca 27 %. Ökningen ligger främst på kulturprogrammen.

Antalet studiecirklar minskade med ca 8 400 till 335 000 under perioden. Antalet deltagare var i stort sett oförändrat medan antalet studietimmar ökade något. Detta innebär att i genomsnitt antalet deltagare per cirkel har ökat med 0,2 till 8,5 och antalet studietimmar per cirkel ökat med 3,4 till 36,6 studietimmar under perioden. Studieförbunden tenderar att arrangera allt längre studiecirklar.

Förändringarna i verksamhetens innehåll under perioden visar att den estetiska verksamheten ökat i såväl antal cirklar (+10 500) som studietimmar (+1,2 miljoner) och deltagare (+218 000). Det estetiska området ökade sin andel av den totala verksamheten till 39,5 % av antal cirklar,

48,1 % av antal studietimmar och 38,9 % av antal deltagare. Inom det estetiska ämnesområdet ökade musikverksamheten sin andel med 6 % till ca 55 % och scenisk konst ökade sin andel från 11,4 % till 15 %. Minskning har skett inom slöjd och konsthantverk till 20,3 % samt bild och form till 8,9 %. Den alldeles övervägande delen av studieförbundens estetiska verksamhet är i dag musik.

Ämnesgruppen samhällskunskap, information hade 1997 jämfört med 1991/92 en oförändrad andel på 21 % av antalet studiecirkel, ca 18 % av antalet studietimmar och ca 21 % av antalet deltagare. Inom ämnesgruppen ökade området information, kommunikation sin andel från 15,6 % till ca 30 % och området samhällsfrågor med 3 % till ca 30 %. Den stora minskningen fanns inom studier som berör arbetsliv, från ca 24 % till ca 12 %. Ämnesgruppen språk har fortsatt att minska även om minskningen över perioden är relativt liten, ca 8 000 studiecirkel. Engelska (ca 35 %) och svenska (ca 27 %) samlade flest deltagare.

Andelen kvinnor i studiecirkelverksamheten utgjorde under 1997 ca 58 %.

Efter en relativt kraftig nedgång under verksamhetsåren 1991/92 och 1992/93 ökade antalet kulturprogram till 164 000 under verksamhetsåret 1997. Antalet deltagare/besökare ökade med ca 3,8 miljoner, till 14,5 miljoner och antalet medverkande/agerande ökade med 294 000 till 940 000. Antalet medverkande kulturarbetare ökade med 14 200 till ca 50 000.

Kulturprogrammets ämnesinriktning var till större delen sång och musik, som dock minskat sin andel av det totala antalet program från 46 % till 38 %. Antalet program med sång och musik ökade med 14 000 jämfört med verksamhetsåret 1990/91 och uppgick till ca 62 000. Antalet deltagare uppgick till ca 6 miljoner. Antalet föreläsningar mer än fördubblades mellan de två verksamhetsåren och uppgick till ca 50 000. Föreläsningarnas andel av kulturprogrammen uppgick 1997 till ca 31 %.

Folkhögskolorna

De allmänna behörighetsgivande kurserna på grundskole- och gymnasienivå har under perioden 1990/91 till 1997 minskat från ca 11 000 till ca 10 000 deltagare årligen. De särskilda profilerade kurserna, oftast på eftergymnasial nivå, har ökat i omfattning under perioden från 9 000 deltagare till ca 11 000.

De särskilda grupperna kan indelas i tre undergrupper:

- Yrkesinriktade kurser, som avser kurser på eftergymnasial nivå exempelvis fritidsledar-, informations-, data- och ekonomiutbildningar.
- Estetiska kurser, som avser musik-, bild- och formlinjer.
- Övriga kurser avser bibel- och livsåskådningskurser, miljökurser, idrottskurser m. fl.

Kurser med folkrörelse- och organisationsprofil återfinns i första hand inom huvudområdena yrkesinriktade och övriga kurser.

De allmänna behörighetsgivande kurserna svarade under år 1997, räknat i deltagarveckor, för drygt 40 % av verksamheten och de yrkesinriktade kurserna för 13 %. De estetiska kurserna svarade för 17 % och övriga kurser för 14 %. De korta kurserna svarade för 15 %. Kvinnorna

utgjorde ca 63 % av deltagarna på de de långa kurserna och 57 % på de korta kurserna. Invandrarnas andel på de långa kurserna utgjorde 11 % och andelen deltagare med funktionshinder och övriga handikapp utgjorde 21 %.

Folkhögskolans korta kurser har minskat kraftigt. Antalet deltagare har minskat från över 200 000 till ca 150 000 och antalet deltagarveckor från över 150 000 till drygt 100 000.

Nya folkhögskolor

Under budgetåret 1990/91 fanns det sammanlagt 128 statsbidragsberättigade folkhögskolor i Sverige. Efter beslut av Folkbildningsrådet har det därefter tillkommit ytterligare 21 folkhögskolor. En folkhögskola har lagts ned (Gävle folkhögskola), och två folkhögskolor, S:t Eriks och Årstagårdens, har gått samman till en. Sammanlagt finns det därmed 146 folkhögskolor (exkl. Samernas folkhögskola som fr.o.m. budgetåret 1991/92 får statsbidrag i annan ordning). Statsbidrag till de nya skolorna har möjliggjorts genom att Folkbildningsrådet har omfördelat medel från redan befintliga skolor. Av skolorna har 98 folkrörelser, ideella organisationer, stiftelser och föreningar som huvudmän. Landstingen är huvudmän för 46 skolor och två skolor har kommuner som huvudmän. I stort sett har alla nya skolor varit "filialer" till redan statsbidragsberättigade skolor innan de beviljats eget statsbidrag. Som huvudmän för de nya skolorna finns dels äldre folkrörelser som arbetarrörelsen och frikyrkorörelsen, dels nyare rörelser och organisationer med anknytning till handikapprörelsen, fredsrörelsen och miljörörelsen samt invandrarorganisationer. Två av de nya skolorna har även kommun med bland sina huvudman. Omkring hälften av de nya skolorna ligger i storstadsområdena, Stockholm, Göteborg och Malmö, ca 25 % i medelstora städer och resterande på landsbygden.

Utbildningar för arbetslösa

Under perioden 1992/93–1995/96 har studieförbunden och folkhögskolorna på grund av arbetsmarknadssituationen fått särskilda resurser för utbildningsinsatser för arbetslösa.

Budgetåret 1995/96 anvisades 150 miljoner kronor som särskilt bidrag till arbetsmarknadsanpassad utbildning och 589 miljoner kronor för 10 000 extra helårsplatser inom folkhögskolan (avsåg 18 månader). Genom dessa resurser kunde ca 24 000 delta i folkhögskolekurser under 18-månadersperioden och ca 115 000 i studiecirkelverksamhet.

Fr.o.m. budgetåret 1997 har denna verksamhet ersatts med att 10 000 årselevplatser inom ramen för kunskapslyftet permanent avsatts till folkhögskolorna att fördelas av Folkbildningsrådet. Staten har för 1997 anvisat 370,8 miljoner kronor för ändamålet.

Inom ramen för kunskapslyftet har folkhögskolor och studieförbund under hösten 1997 dessutom fått i uppdrag av kommuner att anordna utbildning motsvarande ca 2 000 årsstudieplatser på heltid i folkhögskolor och ca 4 000 årsstudieplatser på heltid i studieförbund. Folkbildning-

en har härför tillförts resurser som schablonmässigt kan beräknas till ca 200 miljoner kronor. Prop. 1997/98:115

Stats-, kommun- och landstingsbidrag till folkbildningen

Studieförbunden har under budgetåret 1997 erhållit bidrag från staten på totalt 1 153 834 000 kr samt bidrag från kommunerna på totalt ca 508 000 000 kr och från landstingen ca 284 000 000 kr. Motsvarande för folkhögskolornas del är från staten totalt 1 183 689 000 kr. Dessutom har rörelsefolkhögskolorna erhållit landstingsbidrag på ca 150 000 000 kr. Landstingens nettokostnader för driften av landstingsfolkhögskolorna uppgår till ca 200 000 000 kr. Bidragen till de två kommunägda folkhögskolorna beräknas uppgå till ca 10 000 000 kr.

5 Den statliga utvärderingen av folkbildningen (SUFO 96)

SUFO 96 har i sitt arbete vänt sig till forskare vid olika universitet och högskolor, som genomfört forskningsprojekt inom studieförbundens och folkhögskolornas verksamhetsområden. Forskningsrapporterna har redovisats som delbetänkanden av SUFO 96. Varje enskild forskare svarar själv för innehållet i respektive rapport. Rapporterna har getts stor spridning till bl.a. alla studieförbund och folkhögskolor och därigenom bidragit till de interna diskussionerna kring verksamhetens inriktning. SUFO har använt sig av forskare som är fristående från folkbildningen. Detta arbetssätt bidrar till att de slutsatser som har gjorts i utvärderingen bygger på obundna bedömningar. Samtidigt har SUFOs arbetssätt lett till ett närmande mellan forskare och folkbildning, vilket i sig gett värdefulla erfarenheter för såväl forskningen som folkbildningen.

Genom den statliga utvärderingen av folkbildningen har folkbildningen blivit granskad, prövad och belyst i en omfattning som kanske aldrig tidigare i vårt land. Detta har bidragit till att ge ökad kunskap om studieförbundens och folkhögskolornas verksamhet och deras betydelse för den enskilde och i samhället.

SUFOs arbete har koncentrerats på studieförbundens verksamhet. Utvärderingen har i mindre grad behandlat folkhögskolorna. Detta beror enligt SUFO på att studiecirkelarna berör betydligt fler människor än folkhögskolornas kurser. Det främsta skälet som SUFO anger är dock att den statistiska och vetenskapliga kunskapen om cirkelverksamheten och i synnerhet om cirkeldeltagarna är mindre omfattande än motsvarande kunskaper om folkhögskolornas verksamhet. SUFO har också, främst av resursskäl, avstått från att studera vissa delar av folkbildningens verksamhet därför att Folkbildningsrådet redan hade tagit initiativ till utvärdering inom dessa områden. Detta gäller områden som studieförbundens kulturprogramverksamhet, den pedagogiska processen inom studiecirkeln samt studier rörande folkbildningsarbetet för personer med funktionshinder. Enligt regeringens mening skulle det dock ha varit

värdefullt om särskilt kulturprogramverksamheten och verksamheten för människor med funktionshinder mera hade behandlats i samband med den statliga utvärderingen.

SUFO gör i sitt slutbetänkande en sammanfattande bedömning av hur folkbildningen uppfyllt målen för statens bidragsgivning. SUFO ger i allt väsentligt folkbildningen ett gott betyg. SUFO konstaterar således bl.a. att enligt utredarens beräkningar deltar årligen uppemot 20 % av befolkningen i studiecirkel och några procent i folkhögskolekurser. Den totala omfattningen måste därför väl anses motsvara vad staten kan förvänta sig genom bidragsgivningen. Vidare konstateras att deltagarna i stor utsträckning har förklarat sig vara mycket nöjda med resultatet av sina studier samt att folkbildningen betyder mycket för den allmänna kunskapsnivån bland vuxna och för kulturlivet. SUFO framhåller värdet av det sociala nätverk i vardagslivet som framför allt studiecirkelna utgör. Verksamheten inom både studieförbund och folkhögskolor måste anses ha den betydelse för demokratis befastande och utveckling i Sverige och för deltagarnas personliga utveckling som anges i de statliga måldokumenterna.

SUFO gör dock även vissa kritiska påpekanden. Studieförbunden bör öka ansträngningarna att höja deltagandet bland korttidsutbildade, invandrare och arbetslösa. Studieförbunden bör se över såväl syftet med som kvalitet och ambitionsnivå i vissa hantverkscirkel för att försäkra sig om att både de egna målen och statens mål för bidragen uppnås. Studieförbunden bör tydligare markera sin ideologiska profil och klargöra denna för deltagarna. Folkhögskolorna bör pröva nya vägar att ge eleverna möjligheter att utöva ett verkligt inflytande över kursernas innehåll och uppläggning. Folkbildningsrådets tillämpade principer vid fördelning av statsbidraget bör på ett tydligare sätt spegla de statliga målen. Rådet bör vidare klargöra att resultatet av företagna utvärderingar i ett målstyrt system skall användas som ett medel för att åstadkomma verksamhetsförändringar.

SUFO konstaterar sammanfattningsvis att ”studieförbund och folkhögskolor i Sverige bedriver en folkbildande verksamhet som står i god överensstämmelse med de statliga målen för statsbidragen.”

I samband med remissbehandlingen av SUFOs slutbetänkande framhöll Utbildningsdepartementet att det var väsentligt att betänkandet gavs en egen omfattande behandling i studieförbund och på folkhögskolor för att kunna ge underlag för folkbildningens egna åtgärder bl.a. utifrån de resultat som utvärderingen kommit fram till. Detta har också skett i stor omfattning.

I det följande lämnar regeringen sina förslag och bedömningar samt redovisar sina slutsatser med anledning av SUFOs slutbetänkande vad gäller främst bidragsgivningen och statens förhållande till folkbildningen. Det är emellertid en väsentlig uppgift för folkbildningen själv att genom kritisk självprövning bedöma i vad mån SUFOs påpekanden är giltiga och berättigade vad gäller den egna verksamheten och vilka förändringar som behöver vidtas i det fortsatta arbetet. Det gäller för alla verksamma inom folkbildningen, från Folkbildningsrådet till den enskilda studieförbundsavdelningen och folkhögskolan.

6 Statens förhållande till den fria och frivilliga folkbildningen

Prop. 1997/98:115

6.1 Bedömning av folkbildningens verksamhet

Regeringens bedömning: Folkbildningen har genomfört en verksamhet som står i god överensstämmelse med angivna syften med statsbidragsgivningen. Den verksamhet som studieförbund och folkhögskolor har bedrivit är av stor omfattning och har stor samhällsnytta och motsvarar väl de förväntningar som staten har för sin bidragsgivning. Folkbildningen bör därför ges fortsatt statligt stöd.

SUFO 96: Överensstämmer med regeringens bedömning.

Skälen för regeringens bedömning: Studieförbunden och folkhögskolorna når många människor genom sin verksamhet. Folkbildningen finns företrädd i alla landets kommuner och har således en stor geografisk spridning. SUFO har redovisat att uppemot 20 % av landets befolkning årligen deltagit i studiecirkelar och några procent i folkhögskolekurser. Nästan 75 % av den vuxna befolkningen i åldrarna 18 – 75 år har någon gång deltagit i minst en studiecirkel och mer än 10 % i en folkhögskolekurs. Även studieförbundens kulturverksamhet har samlat ett stort antal människor. Antalet deltagare i kulturprogram uppgick under budgetåret 1997 till 14,5 miljoner och antalet medverkande i kulturprogram till 940 000. Folkbildningen bedriver således en omfattande verksamhet. Detta bekräftas också av den redovisning av studieförbundens och folkhögskolornas verksamhet som getts i 4 kap. Regeringen gör samma bedömning som SUFO, nämligen att verksamhetens omfattning väl kan anses motsvara den som staten kan förvänta sig av sin bidragsgivning.

De bakomliggande motiven för statens bidragsgivning är främst fördelningspolitiska, nämligen att ge mest åt dem som har störst behov. Regeringen bedömer, i likhet med SUFO, att folkhögskolorna och studieförbunden genomfört en verksamhet som står i god överensstämmelse med angivna statliga syften med bidragsgivningen, men konstaterar samtidigt att ytterligare ansträngningar behöver göras för att nå korttidsutbildade, personer med invandrarbakgrund och arbetslösa. Folkbildningen har genom sitt arbetssätt och genom sin tillgänglighet goda möjligheter att nå de grupper som bäst behöver utbildning. Folkbildningen har som SUFO konstaterat visat sig vara mer framgångsrik i detta arbete än någon annan del av vuxenutbildningen, men ytterligare insatser behövs. Det är en viktig uppgift för folkbildningen själv att granska och bedöma sin egen verksamhet i syfte att få till stånd sådana förändringar att fler personer med invandrarbakgrund, korttidsutbildade och arbetslösa deltar i verksamheten.

Folkbildningen bidrar till en höjd kunskapsnivå i samhället. Studieförbunden erbjuder ett omfattande och varierat utbud av utbildningar inom i stort sett alla ämnesområden. Möjligheter finns att snabbt förnya redan befintliga utbildningar och att utveckla nya. Även folkhögskolorna har

förutsättningar och har visat god förmåga att förnya och anpassa sitt kursutbud utifrån de önskemål som finns i samhället. Den frihet som folkbildningen har att själv utforma och anpassa sitt kursutbud är av stor betydelse i dagens samhälle som präglas av stora förändringar. Folkbildningen har en viktig roll som kunskapsförmedlare. Den har i hög grad påverkat den reella kunskapsnivån i Sverige, även om detta inte är lika lätt mätbart som formella betyg. Sverige har exempelvis i en internationell jämförelse (The International Adult Literacy Survey – genomförd av OECD och Statistics Canada) en bred kunskapsbas och en mycket god kunskapsnivå i den vuxna befolkningen. Enligt regeringens uppfattning är en av förklaringarna till det goda resultatet för Sveriges del att så många har kunnat skaffa sig betydande kunskaper genom den svenska folkbildningen vid sidan om den reguljära utbildningen.

SUFO har som en sammanfattande bedömning funnit ”att studieförbund och folkhögskolor i Sverige bedriver en folkbildande verksamhet som står i god överensstämmelse med de statliga målen för statsbidragen. Det finns på den grunden goda anledningar att staten även i fortsättningen anslår medel till statsbidrag för verksamheten.” Regeringen delar den uppfattningen. Den verksamhet som bedrivits inom folkbildningen sedan budgetåret 1991/92, när den nya ordningen infördes, visar att folkbildningen står väl rustad inför de uppgifter den står inför i framtiden.

6.2 Syftet med statsbidraget

Regeringens förslag: Principen att folkbildningens anordnare själva lägger fast målen för verksamheten skall gälla även i fortsättningen. Riksdag och regering skall endast ange syftet med statens bidragsgivning

Följande syften med statsbidraget lades fast genom 1991 års riksdagsbeslut och skall fortfarande gälla.

- Syftet med statsbidrag till folkbildningen är att stödja en verksamhet som gör det möjligt för människor att påverka sin livssituation och att skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen genom t.ex. politiskt, fackligt eller kulturellt arbete.

- Verksamheter som syftar till att utjämna utbildningsklyftor och höja utbildningsnivån i samhället skall prioriteras.

- Personer som är utbildningsmässigt, socialt eller kulturellt missgynnade skall särskilt prioriteras. Invandrare och deltagare med funktionshinder utgör särskilt viktiga målgrupper.

Därutöver skall ytterligare två syften med statens bidragsgivning tillföras:

- Statsbidraget till folkbildningen skall bidra till att stärka och utveckla demokratin.

- Statsbidraget skall bidra till att bredda kulturintresset i samhället, till ökad delaktighet i kulturlivet, till kulturupplevelser samt till eget skapande.

Dessutom skall arbetslösa tillföras som en prioriterad grupp.

SUFO 96: Nuvarande måldokument kan både fungera som styrinstrument för verksamheten och göra det möjligt att med rimligt säkert resultat utvärdera i vilken grad verksamheten motsvarar målen. SUFOs huvudintryck är att måldokumenterna i rimlig utsträckning efterlevs av folkbildningens organisationer. De statliga måldokumenterna bör vara oförändrade, dock bör arbetslösa tillföras som en prioriterad grupp.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser anser att staten inte bör sätta upp fler gränser och villkor för statsbidraget till folkbildningen än vad som nu gäller. Flera studieförbund och folkhögskolor anser att statens syften med statsbidraget i stället bör tonas ned eller helt tas bort. I konsekvens härmed bör inte arbetslösa tillföras som en prioriterad grupp. Statskontoret och Riksrevisionsverket utgår i sina yttranden från en hållning där statliga medel till en verksamhet alltid ses som en ersättning för att utföra en av staten definierad och avgränsad uppgift.

Skälen för regeringens förslag: Genom riksdagens beslut 1991 förändrades ansvarsfördelningen mellan staten och folkbildningen markant. Det tidigare systemet att i statliga förordningar ange regler för folkbildningens verksamhet och definiera ett underlag för bidragsberäkningen ersattes med ett system där folkbildningen själv, inom de ramar som riksdag och regering satte upp, tar ansvar för fördelning av statsbidrag, administration, organisation samt för att följa upp och utvärdera verksamheten.

Av beslutet framgick att staten som bidragsgivare inte skall ställa upp mål och syften för folkbildningen. Detta skall göras av folkbildningens anordnare själva. Bidragsgivaren skall å andra sidan ställa upp mål och syften för sin bidragsgivning.

Denna grundläggande princip för ansvarsfördelning mellan staten och folkbildningen har visat sig fungera väl och ändamålsenligt. Den bör därför ligga fast även fortsättningsvis. Detta innebär att staten som bidragsgivare har till uppgift att ange vilket syfte staten har med sin bidragsgivning. Genom syftet anger staten motiven för statsbidraget och anger därmed en viljeinriktning för vad staten förväntar sig att bidraget främst skall bidra till för den enskilda människans och samhällets utveckling. Däremot föreskrivs inte hur detta skall gå till.

Vissa studieförbund och folkhögskolor har föreslagit i sina remissvar att staten helt borde avstå från att ange sådana syften eller att de kraftigt tonas ner och att statens skäl för att ge statsbidrag endast borde ge uttryck för en vilja att stödja den fria och frivilliga folkbildningen. Regeringen har som tydligt understryks i 3 kap. den principiella inställningen att folkbildningen skall vara fri och frivillig. Däremot är det statens ansvar att, i förhållande till folkbildningen, vara tydlig i fråga om vad regering och riksdag vill uppnå genom bidragsgivningen. Uppnås inte dessa samhällets syften kan inte heller motivet för att ge statsbidrag kvarstå.

De syften som lades fast genom 1991 års riksdagsbeslut bör därför fortfarande gälla. De resurser som samhället ställer till förfogande för studieförbundens och folkhögskolornas verksamhet skall således även fortsättningsvis främst användas för att nå ut och aktivera människor, som har haft och har begränsade möjligheter att delta i studier och kulturverksamhet. De som är utbildningsmässigt eller kulturellt missgynnade skall prioriteras i verksamheten. Människor med funktionshinder

och de invandrade, som tillhör de tidigare nämnda grupperna, är fortsatt särskilt viktiga målgrupper. Det finns risk för att människor som blir arbetslösa marginaliseras och passiviseras. Inte minst studieförbunden, med sin närhet till människor, har goda förutsättningar att genom sin verksamhet bryta detta mönster. Även folkbildningens fria arbetsätt har visat sig vara värdefullt för många arbetslösa. Därför vill regeringen i enlighet med SUFOs förslag tillföra arbetslösa som en prioriterad målgrupp i statsbidragshänseende. Statsbidraget till folkbildningen har således tydliga fördelningspolitiska motiv.

Det är givetvis fortfarande lika giltigt att statsbidraget inte får användas till verksamheter med kommersiellt syfte.

Regeringens föreslår som ett nytt syfte med statsbidraget att det skall bidra till att stärka och utveckla demokratin. Folkbildningens betydelse för folkrörelserna, medborgerlig bildning, personlig utveckling och engagemang i samhällsfrågor utgör en av grunderna för en levande demokrati där alla är delaktiga. Regeringen är övertygad om att folkbildningens alla delar har en central uppgift inför framtiden att försvara, vitalisera och utveckla demokratin. Den folkrörelse- och idéburna folkbildningsverksamheten har här en särskild betydelse. Det är genom folkbildning i folkrörelser som Sveriges demokrati har fått en stark förankring i hela samhället. Därför är det också särskilt allvarligt om den folkrörelse- och idéburna verksamheten tunnans ut så att det inte längre är möjligt att se skillnad mellan olika folkbildningsorganisationers verksamhet, vilket det finns tendenser till enligt SUFOs utvärdering. Detta måste bli en allvarlig väckarklocka för folkbildningens organisationer och dess styrelser. De statsbidragsberättigade folkhögskolor och studieförbund som har folkrörelser som huvudmän har inte bara ett samhällsuppdrag som består i att vända sig till en bred allmänhet med sina bildnings- och utbildningserbjudanden. Jämsides med detta förväntas dessa folkhögskolor och studieförbund även bedriva verksamheter som syftar till att utveckla, förnya och befästa rörelsernas egna värderingar och idéer, t.ex. genom olika aktiviteter för att inskola, vidare- och fortbilda medlemmar och förtroendevalda.

Regeringen föreslår som ytterligare ett nytt syfte med statsbidraget att det skall medverka till att bredda kulturintresset i samhället, till ökad delaktighet i kulturlivet, till kulturupplevelser samt till eget skapande. Härigenom markeras från statens sida folkbildningens betydelse i arbetet för att förverkliga kulturpolitikens mål.

6.3 Folkbildningsrådet och dess uppgift att fördela statsbidrag

Regeringens bedömning: Folkbildningsrådets ställning och arbetsuppgifter bör vara oförändrade.

SUFO 96: Folkbildningsrådets principer för bidragsfördelningen bör på ett tydligare sätt spegla de statliga målen. Resultatet av företagna utvärderingar skall användas som ett medel att åstadkomma verksam-

hetsförändringar. SUFO föreslår ingen ändring av Folkbildningsrådets uppgifter.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser anser att Folkbildningsrådet skall vara kvar i sin nuvarande form och ha oförändrade arbetsuppgifter. SUFOs förslag att rådets statsbidragsfördelning på ett tydligare sätt skall spegla de statliga målen får föga stöd hos remissinstanserna. Flera studieförbund och folkhögskolor anser att rådet redan gått för långt.

Skälen för regeringens bedömning: Folkbildningsrådet, som är en ideell förening, är ett samarbetsorgan som bildats av folkbildningens organisationer Folkbildningsförbundet, Rørelsefolkhögskolornas intresseorganisation (RIO) och Landstingsförbundet. Riksdag och regering har gett rådet vissa *myndighetsuppgifter* avseende statsbidragsfördelning, uppföljning och utvärdering av verksamheten. Vidare skall rådet lämna budgetunderlag till regeringen. Rådet skall inkomma med en årsredovisning enligt förordningen (1996:882) om myndigheters årsredovisning m.m. med undantag av 6, 10, 11 och 14 §§ samt i övrigt lämna regeringen sådana sakuppgifter om verksamheten som behövs för uppföljning och utvärdering, i enlighet med de föreskrifter och anvisningar som regeringen meddelar.

Folkbildningsrådet har dessutom av sina stiftare fått vissa *medlemsupdrag* att svara för utbildningspolitisk bevakning och informationsverksamhet samt att samordna folkbildningens internationella kontakter.

Det är Folkbildningsrådet självt som beslutar hur verksamheten skall organiseras, om styrelsesammansättning och antalet beredningsorgan, om vilka kansliresurser som rådet behöver för att fullgöra sin uppgift etc. Ansvarförhållandet och arbetsfördelningen mellan rådet och dess stiftare samt de enskilda studieförbunden och folkhögskolorna är således inte på något sätt reglerat från statens sida.

En viktig myndighetsuppgift för Folkbildningsrådet är att fördela statsbidrag till studieförbund och folkhögskolor. Detta skall ske dels utifrån de syften med statsbidraget som staten angett, dels utifrån rådets egna bedömningar.

Det faktum att Folkbildningsrådet tilldelats vissa myndighetsuppgifter innebär inte att rådet är en statlig myndighet i traditionell mening. Fr.o.m. budgetåret 1998 gäller nya riktlinjer för hur regeringens styrning av organisationer som inte är myndigheter skall ske. Dessa riktlinjer har tillämpats även för Folkbildningsrådet. Regeringen har därvid minskat den statliga styrningen på så sätt att några verksamhetsmål för Folkbildningsrådet inte har ställts upp, vilket varit fallet tidigare. Enligt regeringens mening bör vid den fortsatta tillämpningen av de nya riktlinjerna stor hänsyn tas till att Folkbildningsrådet är en del av den fria och frivilliga folkbildningen och till att dess verksamhet därmed inte kan inrymmas i de former för styrning av myndigheter som gäller i annan verksamhet.

Den princip som lades fast i 1991 års riksdagsbeslut, att folkbildningen själv genom Folkbildningsrådet skall fördela statsbidraget till studieförbund och folkhögskolor, bör gälla även fortsättningsvis. Statens syften med statsbidrag och rådets egna bedömningar skall, som hittills, ligga som grund för fördelningen. Ett sådant system låter sig inte förenas med att staten meddelar särskilda bestämmelser om att vissa delar av verksamheten skall ha mindre eller alternativt högre statsbidrag än andra eller

på annat sätt detaljreglerar statsbidragsfördelningen. Regeringen delar således inte den uppfattning som Riksrevisionsverket och Statskontoret redovisat i sina remissvar om att statsbidraget till den estetiska verksamheten skall begränsas respektive att statsbidraget främst skall avse den kompetensgivande verksamheten. En sådan förändring i statsbidragsgivningen är inte förenlig med regeringens grundläggande syn på statens motiv för att ge statsbidrag till folkbildningen.

Regeringen har i avsnitt 6.2 föreslagit att nuvarande syften med statsbidraget skall kompletteras i vissa avseenden. Det blir då en uppgift för Folkbildningsrådet att bedöma hur detta påverkar rådets fördelning av statsbidraget. Folkbildningsrådet har således att i sitt fortsatta arbete se över principerna för sin bidragsfördelning och noga följa effekterna härav. Rådet måste därvid även vara observant på att bidragsfördelningen inte får som följd att studieförbundens och folkhögskolornas möjligheter till en mer profilerad eller folkrörelseknuten verksamhet försvåras.

Regeringen är medveten om att rådets båda uppdrag, dels att vara myndighetsutövare, dels att vara folkbildningens eget samarbetsorgan kan orsaka vissa problem och att det ställer stora krav på Folkbildningsrådets styrelse och rådets anställda att kunna kombinera sina båda roller. För att möta sin myndighetsuppgift måste styrelsen ibland ta kontroversiella beslut vars sakliga innehåll inte delas av alla. Som exempel på denna problematik anger Folkbildningsrådet i sitt remissvar styrelsens beslut i fråga om nya folkhögskolor och statsbidragsfördelningen. Det är enligt regeringens mening ofrånkomligt att en förnyelse och utveckling av folkbildningen ibland kan behöva gå ut över befintlig verksamhet. Folkbildningen behöver ständigt utvecklas både vad gäller arbetsformer och genom att nya verksamheter tillkommer. Att fortsätta etablera folkhögskoleutbildning i storstädernas ytterområden kan vara ett sådant exempel där en hårdhänt prioritering mellan flera, i och för sig angelägna, ändamål kan bli nödvändig för att uppnå en önskvärd förnyelse av verksamheten. Det är viktigt att Folkbildningsrådet även i fortsättningen kan ha den styrkan och integriteten att beslut till nytta för folkbildningen som helhet och dess utveckling kan fattas, trots att de på kort sikt kan vara kontroversiella för vissa delar av folkbildningen.

Regeringen gör den sammanfattande bedömningen att Folkbildningsrådet hanterat sina myndighetsuppgifter på ett kompetent sätt och med hög integritet. Regeringen delar därför SUFOs uppfattning att det inte finns någon anledning att ändra Folkbildningsrådets ställning och arbetsuppgifter.

Utvärdering

Regeringens bedömning: Folkbildningen bör regelbundet följas upp och utvärderas. Den statliga utvärderingen bör förnyas och breddas så att den dels får ett tydligt parlamentariskt inflytande, dels bidrar till en mångsidig genomlysning av folkbildningens betydelse för samhället.

SUFO 96: Kommande statliga utvärderingar av folkbildningen bör ske i andra former än kommitténs. En fastare organisation bör eftersträvas som har möjligheter att arbeta mera långsiktigt än en av tid och direktiv låst kommitté. En möjlighet kan vara att Utbildningsdepartementet till sig knyter en expertgrupp av forskare och organisationsföreträdare.

Remissinstanserna: Den av SUFO föreslagna organisationen får stöd av Kulturrådet, Mimer, Umeå universitet, Svenska kommunförbundet och Lärarnas Riksförbund. Flertalet av folkbildningens egna organisationer avvisar däremot förslaget. Folkbildningsrådet och Folkbildningsförbundet anser att resurser för kontinuerlig utvärdering bör ges till Folkbildningsrådet på samma sätt som Skolverket och Högskoleverket har medel för utvärdering inom sina områden. Riksrevisionsverket vill ha mandat att utföra årlig revision och effektivitetsrevision av folkbildningen.

Skälen för regeringens bedömning: I 1991 års folkbildningsproposition lades fast att övergången från regelstyrning till målstyrning av folkbildningen förutsatte uppföljning och utvärdering på alla nivåer. En förbättrad uppföljning och utvärdering var därför nödvändig. Att följa upp och utvärdera verksamheten är fortfarande lika väsentligt och bör ingå som en naturlig del i folkbildningsarbetet.

Utvärdering och uppföljning bör ske på tre nivåer, av studieförbunden och folkhögskolorna själva, av Folkbildningsrådet samt av staten.

Uppföljning och utvärdering av den egna verksamheten som studieförbund och folkhögskolor genomför bör ingå som ett naturligt inslag i den löpande verksamheten. Den skall ge underlag för att kunna bedöma verksamheten i förhållande till de egna mål som har satts upp och ge indikationer på om verksamheten behöver förändras eller ges en annan inriktning.

Folkbildningsrådet skall främst följa upp och utvärdera effekterna av rådets statsbidragsgivning för att klarlägga hur statens syften med statsbidraget uppfylls.

Regeringen anser att även en statlig utvärdering av folkbildningen behövs. Den av SUFO gjorda utvärderingen har visat att det är möjligt att genom utvärdering få värdefull erfarenhet om folkbildningen och dess betydelse för den enskilde och samhället. Det är därför viktigt att sådana statliga utvärderingar görs även i fortsättningen med en viss regelbundenhet, förslagsvis vart femte år. Samtidigt är det enligt regeringens uppfattning viktigt att den statliga utvärderingen förnyas och breddas ytterligare. Den statliga utvärderingen bör ges ett tydligt parlamentariskt

inflytande. Den bör vara ett forum för att regelbundet få till stånd en bred genomlysning av folkbildningens verksamhet och karaktär. Kommande utvärderingar bör därigenom ha som uppgift att studera folkbildningens mångsidighet och dess bredare betydelse för samhället. Att främst studera volymer och andra statistiska data är inte tillräckligt och ger varken staten eller folkbildningen det underlag som är nödvändigt för att bedöma folkbildningens utveckling.

Formerna för hur en sådan statlig utvärdering skall organiseras bör ytterligare övervägas. Det ankommer på regeringen att besluta om den närmare utformningen av en fortsatt statlig utvärdering av folkbildningen.

Forskning

Regeringens bedömning: En fristående och kvalitativt bra forskning om folkbildning är betydelsefull för folkbildningens utveckling. En sådan forskning bör komma till stånd även vid sidan av den statliga utvärderingen.

Skälen för regeringens bedömning: Framför allt under 1990-talet har forskning kring folkbildning växt fram. För att stärka forskningsområdet inrättades under 1991 ett nationellt program för folkbildningsforskning, MIMER, förlagd till Institutionen för pedagogik och psykologi vid Linköpings universitet. I MIMERS uppgift ingår bl.a. att bedriva och stimulera till forskning inom folkbildningsområdet oavsett vetenskaplig inriktning. MIMER har också till uppgift att sprida forskningsresultaten i form av antologier och lättillgängliga vetenskapliga småskrifter.

Ett antal forskningsprojekt har även genomförts i samband med utvärderingar av folkbildningen på uppdrag av bl.a. SUFO och Folkbildningsrådet.

Forskning är en viktig förutsättning för att folkbildningen skall utvecklas. Genom forskning kan resultatet av utvecklingsinsatser och utvärderingar sättas in i ett större sammanhang och effekterna av genomförd folkbildningsverksamhet kan få en allsidig belysning. Regeringen finner det angeläget att en forskning kring folkbildning kommer till stånd även vid sidan av den statliga utvärderingen. Det är av vikt att framtida forskning också ger kunskap om vilken betydelse folkbildningen har för samhället och dess utveckling. Det är regeringens uppfattning att det är värdefullt om folkbildning också kan beskrivas och värderas tvärvetenskapligt så att dess betydelse även för kultur-, fritids- och arbetsmarknadsområdena kan uppmärksammas.

Folkbildningsrådet har i sitt utvärderingsarbete i hög grad vänt sig till forskare, fristående från folkbildningen. Regeringen finner det angeläget att rådet även fortsättningsvis har en nära och frekvent kontakt med forskare. Det är vidare angeläget att rådet upparbetar en kvalitativt bra beställarkompetens i förhållande till fristående forskare.

Regeringen kommer senare att i 9 kap. föreslå att särskilda medel bör avdelas ur folkbildningsanslaget för att möjliggöra en utvecklings- och försöksverksamhet inom folkbildningen. Denna resurs bör kunna bidra

7 Folkbildningens relation till vuxenutbildningen och högskolan

Folkhögskolorna och studieförbunden bidrar verksamt till det livslånga lärandet. Genom att delta i folkbildning skaffar sig kvinnor och män ofta kunskaper, som skulle kunna erövrats även inom ramen för det offentliga skolväsendet eller högskolan, men i folkbildningen sker det i andra former och med annorlunda arbetssätt utan centralt fastställda kursplaner, studieplaner eller liknande.

Till skillnad från folkbildningsverksamheten är utbildningen som erbjuds av det offentliga skolväsendet och av högskolan bunden av kursplaner. De studerande får betyg efter varje kurs. SUFO har inte lagt några förslag beträffande folkbildningens roll när det gäller behörighetsgivande utbildning. Önskemål har dock i olika sammanhang förts fram om att öppna möjligheter för studieförbunden att utfärda kompetensbevis.

Enligt regeringens mening har folkbildningen en stor och viktig uppgift inom det livslånga lärandet som bör värderas högt, men folkbildningens uppgift bör skilja sig från den uppgift som ligger på det offentliga skolväsendet och högskolan. Det är väsentligt att riksdagen, regeringen och folkbildningen själv värnar om folkbildningens kännetecken. Mot den bakgrunden vill regeringen här redovisa sin ståndpunkt i fråga om studieförbundens och folkhögskolornas roll när det gäller behörighetsgivande utbildning och relationen till vuxenutbildningen och högskolan.

7.1 Folkbildningens nuvarande möjligheter att anordna behörighetsgivande vuxenutbildning

Folkhögskolan och den gymnasiala nivån

Folkhögskolan ger inga betyg. Däremot kan utbildning vid folkhögskolor ge behörighet för tillträde till bl.a. högskoleutbildning. Efter studier främst inom allmän kurs vid en folkhögskola kan en studerande få ett studieomdöme, som är ett urvalsinstrument för sökande till högskolan efter folkhögskolestudier.

Enligt Folkbildningsrådets riktlinjer avser studieomdömet den studerandes förmåga att bedriva studier och det siktar till att ge vägledning vid bedömning av den studerandes förutsättningar att tillgodogöra sig fortsatt utbildning som har huvudsakligen teoretisk prägel. Bedömningen skall grundas på iakttagelser från så många bedömare som möjligt och i varierande typer av arbetsuppgifter och arbetssituationer. Studieomdömet fördelas på fyra olika skalsteg. I riktlinjerna anges procentsatser för

hur de avgivna studieomdömena i genomsnitt skall fördelas mellan de fyra skalstegen.

I 1991 års proposition om folkbildning (prop. 1990/91:82, s. 28) anförde det föredragande statsrådet att tidigare använt normeringsprov inte längre behövdes för att studieomdömen skulle kunna sättas. Lärarkollektivets bedömningar skulle enligt statsrådets mening vara tillräckliga. ”Detta förutsätter dock att nuvarande rekommendationer följs på skolorna och att folkhögskolorna gemensamt uppmärksammar och åtgärdar avsteg från den befintliga rekommendationen.” Folkbildningsrådet gör årliga uppföljningar av hur folkhögskolorna sätter studieomdömen.

Av Högskoleverkets föreskrifter om grundläggande behörighet samt urval (HSVFS 1996:22) framgår att den som har gått igenom utbildning vid folkhögskola har grundläggande behörighet, om den studerande har 1–3 års folkhögskolestudier (omfattningen är beroende på tidigare studier/arbetslivserfarenhet), samt har kunskaper motsvarande godkänd nivå i de gymnasiala kärnämneskurser som förekommer i komvux. Folkhögskolorna utfärdar intyg om detta. Folkhögskolorna kan också ge särskild behörighet för de studerande som har inhämtat kunskaper motsvarande godkänd nivå i kurser enligt kurssystemet i den nya gymnasieskolan. Högskoleverket föreskriver också att platserna vid urval på betyg skall fördelas i förhållande till antalet behöriga sökande i fyra olika grupper, varav en utgörs av sökande som har grundläggande behörighet på grundval av utbildning vid folkhögskola.

Folkhögskolan och högskolenivån

Folkhögskolorna genomför också kurser som av folkhögskolorna anses ligga på högskolenivå. 1973 års folkhögskoleutredning föreslog att fritidsledarutbildning skulle bedrivas enbart vid folkhögskolor. Centralt utarbetade och fastställda studieplaner skulle gälla som riktmärken utan att vara bindande. I både folkhögskoleutredningens förslag och riksdagens beslut (prop. 1975:14, UbU 1975:12, rskr. 1975:123) förutsattes att fritidsledarutbildningen skulle ha någon form av högskolestatus. I budgetpropositionen 1979 uttalade föredraganden att fritidsledarutbildningen ”är av sådan karaktär att den skall anses jämställd med högskoleutbildning”. I 1991 års folkbildningsproposition hade föredraganden ”inga invändningar mot att folkhögskolorna anordnar fritidsledarutbildning”. Samtidigt betonades att det ”är inte ett monopol för folkhögskolorna utan en tillåtelse för att statsbidraget går till sådant ändamål vid skolorna”. Folkhögskolorna och deras styrelser skulle i högre grad än dittills själva ta ansvaret för den direkta utformningen m.m.

Genom 1993 års högskolereform infördes en tydligare avgränsning av utbildningar som tillhör högskolan och andra fristående utbildningar på eftergymnasial nivå. För de offentliga högskolorna infördes examensordning, som innebär att regeringen beslutar om vilka examina som får ges vid universitet och högskolor. Vid sidan av de offentliga högskolorna finns också vissa enskilda utbildningsanordnare som anordnar utbildning på högskolenivå. Genom lagen (1993:792) om tillstånd att utfärda vissa examina infördes tydligare regler för de enskilda utbildningsanordnare som vill utfärda en examen som finns upptagen i examensordningen.

Även om fritidsledarutbildning och andra utbildningar, exempelvis dramapedagog- och mediautbildningar, som bedrivs vid vissa folkhögskolor är eftergymnasial utbildning, finns de inte upptagna som en examen i examensordningen och är inte att betrakta som en högskoleutbildning i högskoleförordningens mening.

Studieförbunden

I förordningen (1991:977) om statsbidrag till folkbildningen fanns ursprungligen, som villkor för statsbidrag, en föreskrift om att undervisningen ”skall anordnas så att den till form och arbetssätt tydligt skiljer sig från den som anordnas i det offentliga skolväsendet och högskolan.” Studieförbundens utbud av studiecirklar å ena sidan och kursutbudet i komvux och vissa högskoleutbildningar å den andra sidan har dock i vissa delar likartat kunskapsinnehåll. Den kunskap som uppnås i en studiecirkel kan vara fullt likvärdig med den som uppnås genom en komvuxkurs eller en högskoleutbildning, även om studierna är upplagda på helt olika sätt och deltagarna har skilda mål med sina studier. Deltagarna i en studiecirkel kan, om studieförbundsavdelningen medger det, få ett intyg om vilken utbildning de har genomgått, men något kompetensbevis eller betygskomponent får inte utfärdas av studieförbundet.

I propositionen om vissa gymnasie- och vuxenutbildningsfrågor m.m. (prop. 1991/92:157) framhöll den dåvarande regeringen behovet av livslångt lärande. Den utbildning som är önskvärd kan erhållas på skilda sätt, på egen hand eller i mer organiserade former. För den som parallellt med sitt yrkesarbete vill bedriva vuxenstudier, som leder till formell behörighet, kan det vara svårt att finna en utbildning som passar in i tid och rum. Studieförbunden fyller här en viktig funktion. De karaktäriseras av flexibla organisationer och arbetsformer och finns på ett stort antal orter i landet. Enligt propositionen var det viktigt även när det gäller kompetensinriktad utbildning att ta till vara den kapacitet som studieförbunden förfogar över. Regeringen föreslog att studieförbunden skulle få möjlighet att anordna undervisning som både till form och arbetssätt motsvarade den som anordnas inom det offentliga skolväsendet och högskolan, utan att statsbidraget påverkades.

Kulturutskottet (bet. 1991/92:KrU31) ansåg att förslaget inte fick tolkas som en förändring av folkbildningsuppdraget utan snarare som en komplettering och gjorde vissa påpekanden och förtydliganden av regeringsförslaget. Utskottet underströk särskilt vad som anförts i propositionen om att kompetensinriktad utbildning i studiecirkelform inte får vara av sådan omfattning att det går ut över den folkbildande verksamheten. Utskottet framhöll också att verksamheten inom kompetensgivande studiecirklar så långt det är möjligt bör präglas av samma synsätt som är utmärkande för studiecirkelverksamheten i övrigt, nämligen att deltagarna deltar i valet av arbetssätt och metoder och tillsammans med cirkelledarna tar ansvaret för studierna.

Efter riksdagens beslut (bet. 1991/92:KrU31, rskr. 1991/92:331) ändrades förordningen om statsbidrag till folkbildningen på så sätt att nämnda föreskrift upphävdes som generellt villkor för statsbidrag till folkbildningen.

Regeringens förslag: Föreskriften om att undervisningen skall anordnas så att den till form och arbetssätt tydligt skiljer sig från den som anordnas i det offentliga skolväsendet och högskolan, skall tas bort som särskilt villkor för statsbidrag till folkhögskolan.

Regeringens bedömning: Folkhögskolorna och studieförbunden bör själva ta ansvar för att all utbildning som anordnas med statsbidrag präglas av folkbildningens kännetecken.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Föreskriften att undervisningen skall anordnas så att den till form och arbetssätt tydligt skiljer sig från den som anordnas i det offentliga skolväsendet och högskolan togs år 1992 bort ur förordningen (1991:977) om statsbidrag till folkbildningen som ett generellt villkor, men den finns kvar som ett särskilt villkor för statsbidrag till folkhögskolor. Skolväsendet har under årens lopp tagit starka intryck av folkbildningens pedagogik och har också fått nya uppgifter och vidgade målgrupper. Man har närmat sig folkbildningen vad gäller kunskapsyn, människosyn, pedagogiska former, arbetssätt och metoder. Folkbildningen bör givetvis inte ändra sin pedagogik därför att andra utbildningar har närmat sig folkbildningen.

Det är och bör vara en fråga för folkbildningen själv att utveckla de pedagogiska formerna och att, tillsammans med dem som deltar i folkbildningen, välja det för varje grupp bästa arbetssättet. Regeringen har stor tilltro till folkbildningens egen förmåga att bedriva sin verksamhet i lämpliga former. Det finns inga hållbara skäl för staten att genom föreskrifter styra former och arbetssätt i folkbildningen.

Både studieförbunden och folkhögskolorna har folkbildningsmässiga särdrag som är värdefulla och som folkbildningen själv värnar om och vill utveckla. Regeringen räknar med att folkbildningen själv tar ansvar för att all utbildning som anordnas med statsbidrag präglas av folkbildningens kännetecken. Folkbildningsrådet bör noggrant följa utvecklingen.

I detta sammanhang vill regeringen också kommentera innebörden av begreppet skolväsendet. I propositionen om vissa gymnasie- och vuxenutbildningsfrågor m.m. (prop. 1991/92:157) och i riksdagsbehandlingen nämndes komvux och högskolan. I den föreskrift som behandlades fanns dock begreppet "det offentliga skolväsendet". Detta består enligt skollagen (1985:1100) av två delar. Den ena delen är det offentliga skolväsendet för vuxna, som omfattar kommunal vuxenutbildning (komvux), vuxenutbildning för utvecklingsstörda (särsvux) och svenskundervisning för invandrare (sfi). Den andra delen är det offentliga skolväsendet för barn och ungdom, som omfattar förskoleklassen, grundskolan, gymnasieskolan, särskolan, specialskolan och sameskolan.

Regeringen vill klargöra att även sfi och särsvux ligger inom ramen för sådan utbildning som folkbildningen, om man så önskar och tillsammans med deltagarna finner det lämpligt, kan erbjuda. Däremot är det inte rimligt att folkbildningen erbjuder utbildning i skolämnen till barn och

7.3 Inga betyg inom folkbildningen

Regeringens bedömning: Betyg bör inte förekomma inom folkbildningen.

Bakgrund: I komvux och sfi ges betyg efter varje avslutad kurs. I särvtux sätts betyg för den som uppnår lägst betyget Godkänd. Den som har deltagit i en studiecirkel och vill ha ett formellt kompetensbevis på sina kunskaper har möjlighet att få betyg genom att genomgå en prövning inom det offentliga skolväsendet. Detta gäller även den som vill ha ut ett formellt betyg efter att ha studerat vid en folkhögskola. I särvtux kan prövningar inte förekomma, men av de övriga skolformsförordningarna framgår det att den som vill ha betyg har *rätt* att genomgå prövning. Denna rättighet gäller t.ex. även när en vuxen vill höja ett betyg som man har från en tidigare utbildning.

Frågan om rätt för studieförbunden att utfärda betyg behandlades i propositionen om vissa gymnasie- och vuxenutbildningsfrågor m.m. (prop.1991/92:157). Möjligheten för studieförbunden att anordna kompetensinriktad utbildning bedömdes inte vara ett intrång på det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Prövningen av de studerandes kompetens borde dock, liksom tidigare, förbehållas den som står under direkt statlig tillsyn, dvs. det offentliga skolväsendet.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringen anser att det är viktigt att värna om folkbildningens särprägel, att betona att den är fri och frivillig, inte bunden av någon läroplan eller några centralt fastställda kursplaner utan bygger på deltagarnas fria kunskapsökande.

Några betyg som motsvarar skolväsendets bör därför inte förekomma inom folkbildningen. Om en studerande vill ha formell kompetens i form av betyg enligt det offentliga skolväsendets betygssystem efter att ha skaffat sig kunskaper i en studiecirkel eller vid en folkhögskola, måste hon eller han genomgå prövning inom ramen för skolväsendet. Den som vill ha ett sådant betyg har *rätt* att gå igenom en prövning för att få det. Ett tungt skäl till regeringens ställningstagande mot att ge folkbildningen rätt att sätta betyg är de stora nackdelar det skulle medföra för folkbildningens självständighet. Om betyg skulle sättas inom folkbildningens ram, måste folkbildningen i denna del av sin verksamhet ställas under tillsyn av Statens skolverk och åläggas att tillse att cirkelledarna respektive folkhögskollärarna konsekvent arbetar mot de mål som anges i kursplanen för kursen och som stöd för sin betygssättning använder de betygskriterier som Skolverket har fastställt för kursen. Vidare borde de, liksom lärarna inom skolväsendet, använda de centralt fastställda prov som finns för gymnasieskolan och den gymnasiala vuxenutbildningen som ett hjälpmedel för att bedömningsgrunderna skall bli så enhetliga som möjligt över landet. En sådan detaljreglering och styrning står i bjärt kontrast till önskemålet om en fri och frivillig folkbildning.

Regeringen anser dock, som framgår av följande avsnitt, att resultatet av studier vid en folkhögskola i vissa fall bör få tillgodoräknas inom komvux i form av betyg.

Sedan 1993 års högskolereform har högskolorna stor frihet att besluta om utbildningarnas innehåll och uppläggning. Regeringen beslutar om vilka examina som får ges inom högskolan och vilka mål som skall uppnås för de olika examina. De kompetensbevis som högskolorna utfärdar är dels kursbevis, dels examensbevis. Högskolornas frihet att själva besluta om utbildningarnas innehåll och uppläggning innebär att det finns en mycket stor variation mellan högskolorna. Högskolorna har också ett stort ansvar när det gäller att bevaka kvaliteten i utbildning. De regler som styr högskolans arbete i högskolelagen och i högskoleförordningen skall garantera detta. Därför måste det vara högskolorna som har ensamrätt att utfärda betyg och kurs- och examensbevis för den utbildning de bedriver och denna uppgift kan inte överlämnas till andra utbildningsanordnare. Däremot kan högskolan pröva om en tidigare utbildning eller verksamhet kan godtas för tillgodoräknande vid fortsatta studier inom högskolan.

7.4 Möjligheter att få betyg i komvux genom tillgodoräknande av resultat av utbildning vid folkhögskola

Regeringens bedömning: Möjligheter bör öppnas för dem som har genomgått utbildning vid folkhögskola att i vissa fall tillgodoräkna sig resultatet av den som betyget Godkänd, när de fortsätter med en utbildning inom komvux som syftar till att uppnå ett slutbetyg.

Skälen för regeringens bedömning: Inom ramen för kunskapslyftet, där kommunerna har ansvaret och som innebär gymnasial utbildning, är det fullt möjligt att en folkhögskola eller ett studieförbund åtar sig uppdrag från en kommun att genomföra utbildning för vissa elever. Det kan vara fråga om regelrätt uppdragsutbildning, som till alla delar skall följa komvux regelsystem. Då sätts betyg enligt komvux betygssystem av folkhögskolans respektive studieförbundets lärare, men betygsdokumenten skall utfärdas av den rektor i det offentliga skolväsendet som ansvarar för uppdraget.

Men uppdraget kan också vara utformat så att det är vanlig folkhögskoleutbildning som bekostas av kommunen för deltagare i kunskapslyftet, om detta bäst svarar mot deltagarnas önskemål och behov. Folkhögskolorna disponerar dessutom 10 000 "egna" årsstudieplatser inom kunskapslyftet. I dessa två fall sätts inga betyg. En studerande som inom ramen för sådan utbildning har slutfört ett eller flera ämnen kan vilja fortsätta sin utbildning i komvux genom att delta exempelvis i någon yrkesutbildning enligt gymnasiala kursplaner. En sådan studerande kan ha som mål att uppnå en fullständig gymnasiekompetens. För att få ut ett slutbetyg från gymnasial vuxenutbildning måste man emellertid ha betyg i samtliga kurser som skall ingå. I dag får inte folkhögskolestudierna tillgodoräknas formellt, om en sådan studerande vill ta ut ett slutbetyg på

hela sin utbildning. För att slutbetyget skall kunna omfatta även den kompetens som uppnåtts genom folkhögskolestudierna, krävs det att prövningar genomförs och betyg sätts på kurser motsvarande utbildningen vid folkhögskolan.

Detta gagnar inte samverkan mellan de olika vuxenutbildningsanordningarna, som är så viktig från deltagarsynpunkt. Det är inte heller tillfredsställande om studier vid en folkhögskola, som ger grundläggande eller särskild behörighet för högskolestudier, inte skulle kunna tillgodoräknas på den gymnasiala nivån i komvux.

Regeringen anser därför att det bör införas en föreskrift i komvux regelsystem som gör det möjligt att formellt tillgodoräkna kunskaper som har uppnåtts vid folkhögskola. Ett villkor bör vara att uppnådda kunskaper har dokumenterats i form av ett intyg, som anger innehållet i utbildningen och anger att godkänt studieresultat har uppnåtts. När rektorn i komvux finner att målen enligt kursplanen för motsvarande kurs i komvux har uppnåtts, får betyget Godkänd sättas på kursen på grundval av intyget. Om någon del av kursplanen inte ingår, måste en prövning genomföras på denna del av kursen. En prövning måste också genomföras om den studerande vill försöka få ett högre betyg än Godkänd.

7.5 Folkbildningens samverkan med högskola och forskning

Regeringens bedömning: Högskolan bör ha kontakter med folkbildningen som en del av högskolans samhällsuppgift och hålla kontakt med medborgare utanför högskolevärlden. Folkbildningen bör ha intresse av att ta del av vetenskap och forskning och medverka till att kunskaper sprids. Att få till stånd en fungerande samverkan och ett utbyte av erfarenheter mellan å ena sidan folkhögskolor och studieförbund och å den andra sidan högskola och forskning bör vara en viktig uppgift för båda parter.

Skälen för regeringens bedömning: Samverkan mellan universitet och högskolor och folkhögskolor och studieförbund har gamla traditioner. Föreståndarna för de först etablerade folkhögskolorna kom från universiteten. Traditionen att utnyttja universitetslärare som föreläsare, lärare och studiecirkelledare inom folkhögskolor och studieförbund lever fortfarande. Inte minst kontakterna med de mindre och medelstora högskolorna har ökat på senare år.

Regeringen ser det som värdefullt att denna samverkan kan utvecklas ytterligare till gagn för högskolan och för folkbildningen. Både folkbildningen och högskolan behöver sträva efter att hitta och utnyttja mötesplatser för utbyte av erfarenheter. En öppen dialog mellan företrädare för vetenskap och andra medborgare är i hög grad en demokratifråga. Att gemensamt diskutera problem som är angelägna för arbetet i t.ex. en folkrörelse kan vara ett sätt att utveckla sådana mötesplatser. Det är också viktigt att folkbildningen, liksom hittills, använder forskare och forskningsresultat i sin verksamhet. Vetenskap bör komma till användning i

folkbildningens vardag så att det kan komma många till del vad som rör sig på högskoleområdet och i forskningsvärlden. Det är också viktigt att universiteten och högskolorna i sin verksamhet drar nytta av kontakter med folkbildningen. Nyligen har t.ex. Göteborgs universitet samarbetat med Nordens Folkliga Akademi och Göteborgs folkhögskola kring folkbildningsdagar som ägde rum i anslutning till bokmässan i Göteborg. Universitetet har också startat Grundtvig Institutet vid Göteborgs universitet – ett nätverk för kunskapsutveckling och kunskapspridning.

Högskolan har – utöver sina två huvuduppgifter utbildning och forskning – fått en tredje uppgift som innebär ökade och fördjupade kontakter med det övriga samhället. Regeringen lägger stor vikt vid en fungerande samverkan och ett ökat erfarenhetsutbyte mellan högskolevärlden och folkbildningen. Regeringen har bl.a. uttalat (prop. 1996/97:1 utg.omr. 16, s. 88) att det är ”väsentligt att universitet och högskolor även samverkar med personer som inte har studerat eller har för avsikt att studera vid högskolan. Forskare bör vara aktiva inom bl.a. folkbildningen och de bör på ett populärvetenskapligt sätt redogöra för de senaste forskningsrönen i samarbete med skolor, muséer, fackförbund etc. Regeringen anser att sådana verksamheter bör utvecklas.”

8 Några centrala utvecklingsområden

Regeringen vill här mot bakgrund av vad som tidigare anförts ta upp några centrala områden där folkbildningsarbetet kan få stor betydelse för samhällsutvecklingen även framöver.

8.1 Ett lyft för kultur och bildning

Regeringens bedömning: Regeringens satsning på kunskapslyftet bör kompletteras med ett lyft för kultur och bildning i bred bemärkelse genom den fria och frivilliga folkbildningen. Naturvetenskap och teknik bör ges ökad uppmärksamhet i bildningsarbetet.

Skälen för regeringens bedömning

Samhällets satsningar på en allmän kompetenshöjning

Utbildningspolitiken är av central betydelse för ansträngningarna att stärka tillväxten, öka sysselsättningen, minska klyftorna i samhället och trygga välfärden. Det är viktigt att tillförsäkra alla ungdomar möjligheter till en god utbildning som lägger grunden för ett livslångt lärande. Det är också viktigt att ge vuxna, och främst dem som har en låg utbildningsnivå, chansen att förbättra sina grundläggande kunskaper och få tillgång till ny kunskap för att ge dem bättre möjligheter på arbetsmarknaden. Samhällets förändring och inte minst arbetslivets förnyelse ställer nya och högre krav på oss alla som samhällsmedborgare. Det som traditio-

nellt har betraktats som medborgarkunskap, delaktighet och inflytande är i dag lika viktigt även i arbetslivet. Alla medborgare behöver ges goda förutsättningar för en hög livskvalitet som innebär personlig utveckling och möjligheter att påverka samhällsutvecklingen. En rad initiativ har tagits för att föra utvecklingen av vårt land i denna riktning.

Den svenska gymnasieskolan har byggts ut och blivit treårig. Det är en rättighet för alla ungdomar att få en gymnasial utbildning. Oavsett vilken inriktning de väljer för sin gymnasieutbildning läser alla en gemensam kärna av kurser, som har bedömts väsentliga både för att kunna komma in på arbetsmarknaden och för att aktivt kunna delta i samhällslivet och kunna påverka sina livsvillkor. Vuxna har möjlighet att inom ramen för kommunal vuxenutbildning få motsvarigheten till den utbildning som ungdomarna får i grundskolan och gymnasieskolan. Vuxenutbildning på grundskolenivå har kunnat göras till en obetingad rättighet för vuxna att få del av.

Högskolan har fått en permanent utbyggnad som påbörjades hösten 1997. Expansionen av den högre utbildningen i Sverige sker från ett gott utgångsläge, eftersom vi har en i internationell jämförelse hög utbildningsstandard. Den är dock ojämnt fördelad mellan olika åldersgrupper. Utbyggnaden av högskolan förväntas leda till att andelen personer med högskoleutbildning ökar bland dem som är födda på 1960-talet och senare samt till att det blir en jämnare regional utveckling.

Kunskapslyftet

Den 1 juli 1997 inleddes den femåriga satsning på vuxenutbildning som benämns kunskapslyftet. Denna satsning riktar sig främst till arbetslösa som inte har gått igenom treårig gymnasieskola, men alla som saknar sådan gymnasiekompetens kan delta. Utbildningen inom kunskapslyftet skall syfta till kompetens, huvudsakligen på gymnasial nivå, och behörighet för vidare studier. Eftersom ett lagstadgat ansvar att erbjuda gymnasial utbildning till vuxna ligger på kommunerna, var det naturligt att Sveriges kommuner fick ansvaret för huvuddelen av kunskapslyftet.

Även folkhögskolorna tillhandahåller utbildning som leder till en kompetens motsvarande gymnasieskolan i den meningen att den är behörighetsgivande för högre studier. Inom kunskapslyftet har 10 000 utbildningsplatser avsatts direkt till folkhögskolan som ett permanent tillskott.

Regeringen har särskilt framhållit betydelsen av att kommunerna, utöver den egna komvuxorganisationen, både kan och bör utnyttja folkhögskolor och studieförbund för att genomföra den femåriga satsningen på vuxenutbildning. Kommunerna har inom ramen för den dialog som skett genom den delegation för kunskapslyftet regeringen utsett, uppmanats att särskilt ta till vara studieförbundens och folkhögskolornas erfarenheter och kunskaper. Detta är nödvändigt inte minst för att kunna tillgodose att den utbildning som erbjuds skall passa för olika individers skilda önskemål och behov vad gäller bl.a. uppläggningsenheten. Hela folkbildningens utbud av studiemöjligheter är ett viktigt alternativ för vuxna som söker vägledning och vill hitta sin väg in i och genom kunskapslyftet. Det är också viktigt att det kommer till stånd

samverkan mellan folkbildningen och kommunernas vuxenutbildning, framför allt som en del av reformeringen av vuxenutbildningen. Folkhögskolorna och studieförbunden måste finnas med i denna process.

Kommunerna har, så som det var tänkt, utnyttjat folkbildningen för att genomföra det första året av kunskapslyftet. Både folkhögskolor och studieförbund har fått uppdrag. Den uppföljning som gjorts genom Delegationen för kunskapslyftet visar att under hösten 1997 har volymen av uppdrag till folkhögskolor motsvarat ca 2 000 årsstudieplatser på heltid utöver de 10 000 platser som fördelats direkt till folkhögskolorna. Uppdragen till studieförbund har motsvarat ca 4 000 årsstudieplatser på heltid, men ett betydligt högre antal individer har deltagit där eftersom studieförbunden oftast har anlitats för kurser som syftar till att orientera om och motivera för studier och sådana kurser är betydligt kortare än ett år. När det gäller sådana orienteringskurser kan folkbildningen göra en viktig insats genom sin förmåga att nå korttidsutbildade och inspirera, motivera och förbereda dem för fortsatta studier.

Folkhögskolornas och studieförbundens roll i kunskapslyftet är alltså viktig, men det är helt en fråga för folkbildningen själv att avgöra om man vill ta på sig uppdrag att bedriva behörighetsgivande utbildning.

Folkbildningens viktigaste funktion i det livslånga lärandet är den egna folkbildningsverksamheten. Den är något unikt som inte kan förmedlas på samma sätt av ett reguljärt utbildningsväsende styrt av kursplaner, betyg och resultatkrav.

Ett lyft för kultur och bildning

Genom kunskapslyftet har regeringen satsat stora resurser på att höja den vuxna befolkningens formella kompetens i form av behörighetsgivande utbildning upp till treårig gymnasiekompetens. Till en sådan kompetenshöjning har även den reguljära verksamheten i folkhögskolans allmänna kurser och i komvux bidragit verksamt under årens lopp och gör så även i framtiden. Det räcker dock inte med ett kunskapslyft som är inriktat mot formell behörighet.

Vi behöver både i vardagslivet, samhällslivet och arbetslivet människor som har en social kompetens och kan samverka med andra i problemlösning och kring konkreta arbetsuppgifter. Vi behöver människor som har en kulturell kompetens, insikter och färdigheter inom det estetiska och skapande området och kan använda sin fantasi och människor som har förmåga att sätta sig in i andra kulturer än vår egen. Och vi behöver det som kanske är viktigast av allt, nämligen människor som har den medborgarskolning som är en nödvändig förutsättning för att det demokratiska samhället skall fungera och för att medborgarna både skall kunna påverka sin egen livssituation och kunna vara aktiva, solidariska och engagerade deltagare i en utveckling av ett framtida samhälle som gagnar alla.

Här är folkhögskolornas och studieförbundens insatser viktiga. Det är här folkbildningen har sin egen roll i det livslånga lärandet. Därför behöver nu regeringens satsningar på kunskapslyftet kompletteras genom ett lyft också för kultur och bildning i bred bemärkelse.

Där har också kunskaper och en bred bildning i naturvetenskap och teknik en viktig roll för framtiden. Vårt samhälle påverkas i dag kanske mer än någonsin tidigare av utvecklingen inom naturvetenskaplig och teknisk forskning. Genom ny teknik förändras ständigt förutsättningar och villkor för enskilda människor såväl i arbetslivet som i vardagslivet. Bildningsbegreppet bör därför vidgas och naturvetenskap och teknik bör ges ökad uppmärksamhet i det dagliga arbetet. Den utvecklingen gör det angeläget att folkbildningen bidrar till att utjämna kunskapsklyftorna även inom dessa områden. Flera, inte minst flickor och kvinnor, behöver få del av denna kunskap. Det är en förutsättning för att många skall kunna vara med och påverka utvecklingen i framtiden.

Regeringens satsning på kunskapslyftet bör kompletteras med ett lyft för kultur och bildning i bred bemärkelse genom den fria och frivilliga folkbildningen.

8.2 Folkbildningens roll för kulturen

Regeringens bedömning: Folkbildningen bör spela en viktig roll för att förverkliga kulturpolitiken.

Folkbildningen bör ha en viktig fördelningspolitisk uppgift både geografiskt och socialt genom att den når ut till orter som saknar andra kulturinstitutioner och till grupper som inte får del av samhällets övriga kulturutbud.

Folkbildningen bör också ha stor betydelse som mötesplats mellan kulturarbetare och amatörer samt som arbetsmarknad för kulturarbeta-re.

Folkbildningen bör ge människor möjligheter till eget kulturellt skapande och till att skaffa sig färdigheter för detta.

Skälen för regeringens bedömning: I de av riksdagen fastställda kulturpolitiska målen ingår att främja bildningssträvandena. Vid sidan av konstarterna, medierna och kulturarvet är detta en av hörnstenarna i kulturpolitiken. Det folkbildningsarbete som utförs av folkhögskolor och studieförbund är viktigt för att förverkliga de kulturpolitiska målen.

Folkbildningen med sin breda verksamhet spelar en viktig roll för att förverkliga de kulturpolitiska målen. Om kulturpolitikens inriktning mot ökad delaktighet, reella yttrandemöjligheter, kulturell förnyelse, positivt bruk av kulturarvet och kulturen som en obunden, utmanande och dynamisk kraft i samhället skall uppnås, behöver folkbildningen stärka sina insatser. Idériokedomen och initiativkraften inom folkbildningen kommer att ha stor betydelse för utvecklingen av kulturen i vårt land.

Folkbildningen når alla samhällsgrupper och åldrar och blir för många en introduktion till fortsatta kulturupplevelser. Folkbildningen når också i sin kulturverksamhet bättre än många andra aktörer funktionshindrade, människor med invandrarbakgrund och korttidsutbildade. Folkbildningen finns och bedriver en aktiv bildnings- och kulturverksamhet på praktiskt taget alla orter och i alla kommuner. Därigenom ökar möjligheterna för alla till delaktighet i kulturlivet och till kulturupplevelser. I mindre och

medelstora kommuner bär studieförbunden upp mycket av det lokala kulturlivet. I det stora flertalet kommuner saknas fasta kulturinstitutioner för t.ex. musik och teater. Biblioteken är i dessa kommuner de enda kulturinstitutionerna. I dessa ca 250 kommuner är studieförbunden, tillsammans med föreningslivet och folkbiblioteken, de viktigaste arrangörerna av kulturprogram. Där det finns en folkhögskola fungerar den inte sällan som ett kulturellt centrum i bygden.

Studieförbundens hela verksamhet och särskilt studiecirkelarna inom kulturområdet tillmäts en väsentlig betydelse för kulturlivet i vid mening. Stödet till studieförbunden ses också i de flesta kommuner som en del av kulturpolitiken.

Folkhögskolornas långa och korta kurser utbildar varje år många inom det estetiska området och spelar därmed en viktig roll bl.a. som förberedelse inför högre konstnärlig utbildning och för att bredda intresset för den utövande konsten.

Ett viktigt kännetecken för folkbildningen är kulturaktiviteter som engagerar människor. Folkbildningen ger rum för egen verksamhet. Dess funktion som arrangör förutsätter förankring i den lokala befolkningen. Den enskilde får möjlighet att påverka inriktningen av arrangemangen. Medlemmar och andra aktiva sprider kännedom om arrangemangen och avsätter tid för att verksamheten skall kunna genomföras.

Studiecirkelarnas betydelse för kulturen

Studieförbundens estetiska cirkelverksamhet har stor betydelse för kulturen. Verksamheten är mångsidig och engagerar särskilt många kvinnor. Inom hantverkscirklar och scenisk konst är kvinnorna i klar majoritet, medan männen har en viss dominans i slöjdcirklar. Inom musikområdet är det manliga deltagandet mycket dominerande i improvisatorisk musik och ensemblespel. Musik och annan medieanknuten verksamhet är attraktiv för ungdomar.

SUFO har redovisat två studier av studieförbundens kulturverksamhet, om hantverkscirklar och om rockcirklar.

Hantverkscirklarna bidrar både till att bevara kulturarvet och till att sprida och utveckla hantverksskunnandet. Det ligger ett egenvärde i att kunna arbeta med sina händer. Det skapar självförtroende och välbefinnande. Till hantverkets betydelse hör även dess ordlöshet som överbryggar språkgränser. SUFO anser i sin sammanfattande bedömning att studieförbunden bör se över såväl syftet med som kvalitet och ambitionsnivå i vissa hantverkscirklar för att försäkra sig om att både de egna målen och statens mål för bidragen uppnås.

Det är viktigt att både kvaliteten och ambitionsnivån upprätthålls och utvecklas i alla hantverkscirklar, lika viktigt som i andra typer av cirklar. Tendensen att se ner på handens kunskap måste motarbetas. Regeringen anser att en gedigen verksamhet med hantverkscirklar behövs. Det kan bidra till att kulturarvet inte går förlorat. Hantverkscirklar är viktiga också därför att de ger människor möjlighet att skaffa sig förmåga att skapa något med sina händer. Hantverkscirklarna innehåller ofta lika mycket samtal och diskussioner om samhällsfrågor som den mer teoretis-

ka cirkelverksamheten och de utgör för studieovana personer ofta inledningen till fortsatt deltagande i studieverksamhet över huvud taget.

Av rapporten om rockcirklar framgår att de inte bara ger möjlighet till musikaliskt lärande. Den individuella och kollektiva identiteten bearbetas och förändras också. Dessa cirklar innebär ett viktigt socialiserande och kulturskapande arbete med ungdomar, som ger dem tillfälle att pröva på utan att de förväntas vara professionella. Rockcirklarna spelar också en viktig roll som inkörsport till fortsatt utbildning för dem som strävar efter att bli professionella.

Folkbildningen som mötesplats och som arbetsmarknad för kulturarbetare

Genom folkbildningens programverksamhet engageras många professionella kulturutövare. Folkbildningen som arrangör och beställare av kulturprogram skapar därmed arbetstillfällen och är en betydande försörjningskälla för professionella kulturutövare. Kulturarbetarna får också möta en delvis ny publik eftersom folkbildningen har breda kontaktnät och förmåga att locka till sig även dem som annars inte deltar i kulturaktiviteter. Detta bidrar till en spridning av kultur till nya grupper. Kulturprogrammen utgör dessutom en betydelsefull kontaktmöjlighet för kulturarbetare med både amatörer och allmänhet.

Studieförbunden redovisade under 1997 nästan 164 000 kulturprogram med drygt 14 miljoner deltagare/besökare. Programmen engagerade totalt 940 000 medverkande. Kulturarbetare medverkade vid totalt ca 80 000 arrangemang. Kulturprogrammets ämnesinriktning var till större delen sång och musik (38 %) och föreläsningar (31 %).

Att inte minst ungdomar engagerar sig i musikgrupper, teatergrupper, skivrarverkstäder m.m. av skilda slag är särskilt värdefullt. Ofta är det inom folkbildningen som människor får den första kontakten med olika kulturyttringar. En sådan kontakt ger inte sällan upphov till ett intresse för att söka fördjupad kontakt med kulturverksamhet, något som leder till en ökad förståelse och ett större intresse för att ta del av det professionella kulturutbudet.

Utöver engagemang i kulturprogram erbjuds de professionella utövarna också arbetsmöjligheter inom cirkelverksamheten. Detta samspel mellan professionella kulturutövare och amatörer är värdefullt både för folkbildningen och kulturens utveckling. Det kan handla om att konstnärer leder studiecirklar eller att professionella utövare och amatörer samverkar i teater- och musikprojekt. Denna samverkan bör för framtiden kunna vidareutvecklas ytterligare. Det handlar både om att de som organiserar amatörverksamhet ser värdet av medverkan från yrkesutövande konstnärer och att yrkesutövarna har en uttalad vilja att med helhjärtat engagemang arbeta som ledare eller resurspersoner i amatörverksamheten. Även kontakterna mellan kulturinstitutionerna och folkbildningen bör ytterligare kunna utvecklas. Kulturinstitutionerna måste också vara beredda att avsätta en rimlig del av sina resurser för annat än produktioner och övrigt arbete inom den egna institutionen.

Även folkhögskolorna har en betydande roll som lokala arrangörer av kulturprogram. Många kulturaktiviteter som förläggs till folkhögskolor vänder sig till allmänheten. De fyller därmed på många håll i landet en viktig funktion som mötesplats och kulturcentrum i sin region. Det är också vanligt att skolornas personal och resurser utnyttjas i aktiviteter utanför skolorna. Folkhögskolornas betydelse för att bredda, fördjupa och berika kulturutbudet är därför viktig och i många bygder av avgörande betydelse för utvecklingen av det lokala kulturlivet.

Folkhögskolorna arbetar med ett rikt utbud av utbildningar inom kulturområdet. Utbildningarna vid de långa kurserna syftar bl.a. till att utveckla den personliga uttrycksförmågan och till att förbereda för inträde till fortsatt utbildning eller till att ge en yrkesinriktad pedagogisk utbildning. Kortkursverksamheten omfattar t.ex. pedagogiska fortbildningskurser för ledare i amatörverksamheten.

I folkhögskolorna sker ofta kulturellt och estetiskt skapande som en integrerad del i annan undervisning och kunskapsinhämtande. Folkhögskolorna har härigenom kunnat visa på kulturen som redskap för att förnya pedagogik och arbetssätt. Det har inte minst varit värdefullt för grupper som haft svårt att ta del av annan undervisning.

8.3 Folkbildningens roll för personer med funktionshinder

Regeringens bedömning: Folkbildningen bör fortsätta sina ansträngningar att undanröja studiehinder och tillgodose utbildningsbehov för människor med funktionshinder. Inte minst folkhögskolorna bör här kunna ta på sig ett särskilt ansvar att anordna behörighetsgivande utbildning på uppdrag av kommuner.

Skälen för regeringens bedömning: Förhållandena för personer med funktionshinder har gradvis förbättrats under den senare hälften av 1900-talet. Välfärdssamhället har utvidgats och inställningen till handikapp har förändrats i en positiv riktning. Trots detta är emellertid skillnaderna i levnadsvillkor mellan personer med funktionshinder och andra fortfarande betydande. SCBs levnadsnivåundersökning visar att människor med funktionshinder har sämre utbildning, högre arbetslöshet och sämre medelinkomst än svenskar i genomsnitt. De har dessutom svårare att delta i kultur- och fritidsaktiviteter och att etablera sociala kontakter.

Av tradition har folkbildningen spelat en stor roll när det gäller att öka möjligheterna för personer med funktionshinder att komplettera brister i sin tidigare utbildning och söka nya kunskaper. Att delta i folkbildningsarbetet är dock inte bara ett alternativt sätt att skaffa sig kunskap. Folkbildningen har också en viktig uppgift att uppmuntra och inspirera människor till att utveckla och ta till vara sin förmåga. Folkbildningen ger dem också möjlighet till kulturupplevelser och eget skapande, förmedlar sociala kontakter och ger social kompetens. I den folkrörelseanknutna folkbildningen finns det också en djupt förankrad tradition att

möta deltagaren på dennes villkor och att ingen skall ställas utanför. Handikapprörelsens framväxt under de senaste decennierna till att bli en stark folkrörelse har också bidragit till ett aktivt och fördjupat samarbete mellan folkbildningsorganisationerna och handikapporganisationerna.

Sedan många år tar folkhögskolorna emot elever med mycket svåra och komplicerade funktionshinder. Undervisningen och miljön vid folkhögskolorna har visat sig vara av största betydelse för dem, inte minst för dem som är osäkra inför framtiden. Många folkhögskolor har skaffat sig de specialkunskaper och särskilda erfarenheter som ofta krävs för att utbilda och möta människor med funktionshinder utifrån de faktiska förutsättningar de har.

På motsvarande sätt är studieförbunden en viktig resurs för enskilda och grupper som andra aktörer inom vuxenutbildningen har svårt att nå. För många personer med funktionshinder erbjuder studieförbunden möjligheter till studier, till möten och samtal med andra människor och till kulturaktiviteter som bidrar till en ökad livskvalitet och till ökade möjligheter att utvecklas och ta eget ansvar.

Folkhögskolor och studieförbund har visat sig ha både vilja, ambitioner och förutsättningar att undanröja studiehinder och anpassa verksamheten för att tillgodose funktionshindrade människors behov. Stora ansträngningar har gjorts från folkbildningens sida för att öka tillgängligheten och undanröja sådana praktiska hinder som försvårar deltagandet i både utbildnings- och kulturaktiviteter. Regeringen räknar med att denna utveckling kommer att fortgå och intensifieras. Folkbildningen, inte minst folkhögskolorna, bör på detta område också kunna ta på sig ett särskilt ansvar att också ge behörighetsgivande utbildning på uppdrag av kommuner.

Mot bakgrund av att vuxenstudier med funktionshinder i dag möter hinder som försvårar eller i praktiken omöjliggör studier har regeringen gett Kunskapslyftskommittén (U 1995:09) i uppdrag att utreda situationen för studier med funktionshinder inom alla former av vuxenutbildning. Uppdraget skall redovisas senast den 1 april 1999.

8.4 Folkbildningen och IT

Regeringens bedömning: Folkbildningen bör ta på sig viktiga uppgifter på IT-området till nytta för samhället och för folkbildningens egen verksamhet. Folkbildningen bör kunna bidra både genom att erbjuda utbildning kring IT och genom att utnyttja IT som redskap i utvecklingen av den egna verksamheten.

Regeringen avser därför att ta initiativ för att påskynda IT-användningen i folkbildningen. Regeringen har erfarit att Stiftelsen för kunskap och kompetens är beredd att stödja IT-utvecklingen i folkbildningen. Folkbildningen kommer därigenom att disponera ca 50 miljoner kronor för IT-utveckling inom ramen för det utvecklingscentrum som regeringen i den regionalpolitiska propositionen föreslår skall etableras för att stödja distansutbildning i första hand inom högskolan och folkbildningen.

Skälen för regeringens bedömning: Övergången till informations- och kunskapssamhället och den ökade användningen av informationsteknik, IT, skapar en rad möjligheter. Stora kunskapsbaser öppnas för en bredare allmänhet, tillgången till samhällsinformation förbättras och därmed ökar också möjligheterna till kommunikation och till att delta i den demokratiska processen. Möjligheten till distansarbete och distansstudier förbättras avsevärt. Samtidigt finns det risker med den snabba utvecklingen inom IT-området och det ökande beroendet av detta kommunikationssätt.

En konsekvens av den snabba utvecklingen kan bli att vi får ett A- och ett B-lag, om det uppstår en klyfta mellan dem som har tillgång till tekniken och reella möjligheter att använda den och dem som inte har dessa möjligheter. Tekniken är fortfarande förhållandevis dyr och även om antalet människor som har tillgång till en dator stadigt ökar, är vi långt från den situation som förutsågs för några år sedan – en dator i varje hushåll.

Frågan om tillgänglighet är dock mycket bredare än så. Enbart den fysiska tillgången till tekniken säkerställer inte förmågan att hantera den och få tillgång till informationen. Det är viktigt att alla ges möjlighet att få insikt och kunskaper om hur tekniken hanteras och hur den på olika sätt kan påverka arbetslivet, privatlivet och samhällslivet.

Det ökade flödet av information med hjälp av nya medier ställer också nya krav på den enskilde. Mycket av den information som tidigare varit tillgänglig har på olika sätt granskats och värderats av utgivaren av informationen. Samhället har också på olika sätt försökt försäkra sig om god informationskvalitet, t.ex. genom reglerna om utgivaransvar för press och etermedier. Så är dock inte fallet inom den nya IT-baserade informationsspridningen, där möjligheterna för enskilda och organisationer att göra information direkt tillgänglig för många är oerhört mycket större än tidigare. Även om olika ansträngningar görs för att öka ansvaret från utgivarna av det IT-baserade utbudet, så kommer ansvar för värdering av informationen i betydande grad att flyttas från – som tidigare – en ansvarig utgivare till ett stort antal ansvariga mottagare. Beredskapen för denna nya roll som ansvarig mottagare måste förbättras om informationstekniken skall kunna ställas i samhällets tjänst.

Folkbildningens roll

IT-frågan är inte ny för folkbildningen. Redan under 1980-talet var folkbildningen bland de första som i större skala erbjöd utbildning inom data och ADB. Ämnesområdet har sedan dess behållit sin stabila position, och såväl studieförbund som folkhögskolor har ett stort kursutbud inom IT-området.

Folkbildningen har en stor uppgift att fylla med tanke på ITs framväxande roll i det nya informationssamhället. Folkbildningen kan genom sin förankring i lokalsamhället och sin koppling till folkrörelserna spela en viktig roll i en ökad tillgänglighet, såväl fysisk som kunskapsmässig, till den nya tekniken. Vidare utgör folkbildningen med sin deltagarstyrda verksamhet och gruppbaseerade pedagogik en god grund för utvecklandet

av ett kritiskt förhållningssätt till den information som är tillgänglig via den nya tekniken. Folkbildningen har också möjlighet att via sin verksamhet påverka den svenska IT-utvecklingen, framför allt beträffande informationsinnehållet.

Den tekniska infrastrukturen inom folkbildningen är relativt god. Detta innebär inte att samtliga studieförbundsavdelningar har möjlighet att ständigt förnya sin utrustning i takt med den senaste utvecklingen. Tillgången till IT är dock tillräcklig för att folkbildningen tillsammans med bibliotek, skolor m.fl. skall kunna utgöra en viktig resurs för ökad lokal tillgänglighet till tekniken i en lärande miljö. Etablerandet av lokala studiecentra som erbjuder tillgång till modern IT och pedagogisk handledning har haft stor betydelse.

I arbetet med att göra den nya tekniken tillgänglig kan det sägas finnas två huvudlinjer: verksamhet där tekniken och dess användningsområden utgör själva ämnet samt integrerad användning av IT i övrig studieverksamhet. En sådan anpassning av verksamheten ställer dock tämligen stora krav på flexibilitet och anpassning av studielokaler.

I detta sammanhang är det viktigt att folkbildningen kan utforma verksamheten så att den fortfarande grundar sig på de värderingar som präglar studiecirklar och folkhögskolekurser. Användningen av teknik i utbildningssituationer skapar lätt bilden av en verksamhet där människor sitter ensamma vid sina datorer och interaktionen framför allt sker mellan människa och maskin. Folkbildningen har, med sin stora erfarenhet av att skapa kreativa möten mellan människor, såväl en möjlighet som en uppgift att utveckla verksamhetsformer som stöds av IT, men som fortfarande baserar sig på samspel mellan människor.

Förhållandet mellan folkbildningen och den nya tekniken har möjlighet att utvecklas till en situation där de båda områdena drar nytta av varandra. Verksamheten i studiecirklar och folkhögskolekurser får med hjälp av den nya tekniken tillgång till väsentligt större informationsmängder. Samtidigt utgör folkbildningens verksamhet en organiserad plats för lärande och bildning med diskussioner om och ifrågasättande av den IT-baserade informationen. I folkbildningsaktiviteten skapas möjligheter att bearbeta informationen så att den kan omvandlas till kunskap.

Folkbildningen har en viktig uppgift i att förbättra möjligheterna till kritisk granskning av de informationsmängder som görs tillgängliga med hjälp av den nya tekniken. Detta kan ske t.ex. genom särskilda utbildningar i källkritik och kritisk faktagranskning.

En ökad användning av modern kommunikationsteknik erbjuder också möjligheter att bredda de diskussioner som folkbildningens verksamhet grundar sig på. Diskussioner som tidigare pågått inom en enskild folkhögskolas eller studiecirkels ram kan nu utvidgas till flera med teknikens hjälp. Breddningen av diskussionen kan då också ske över såväl organisationsgränser som geografiska gränser. Kommunikationstekniken kan också användas för att vid valda tillfällen utnyttja ämnesexperter som inte finns att tillgå lokalt.

Folkbildningen har stora uppgifter på IT-området till nytta både för samhället och för folkbildningen själv. Det är viktigt att folkbildningen både erbjuder utbildning kring IT och utnyttjar IT som ett pedagogiskt redskap. Mot den bakgrunden avser regeringen att ta särskilda initiativ för att underlätta och påskynda IT-användningen i folkbildningen. Insatserna berör flera områden.

Regeringen vill för det första öka folkbildningens möjligheter att ge en allmän IT-kompetens till hela Sveriges befolkning, såväl kvinnor som män. Folkbildningen bör därför få stöd för att ta fram en IT-grundkurs. Kursen bör behandla informationstekniken ur olika aspekter, bl.a. programvarutyper, inverkan på den enskildes och samhällets situation, Internet och kommunikation samt kritisk informationshantering.

För det andra vill regeringen ge folkbildningen ökad tillgång till den informations- och kunskapsmängd som förmedlas via IT. I detta avseende är en ökad tillgänglighet till Internet en viktig faktor. Regeringen har tagit ett steg mot detta genom anslutningen av läns- och folkbiblioteken samt muséer till universitetsnätverket SUNET. Här har också folkbildningen, genom samverkan med folkbiblioteken, fått en stor kunskaps- och informationsresurs till sitt förfogande. Regeringen vill nu utveckla den lokala tillgängligheten ytterligare genom att möjliggöra även för folkbildningen att ansluta sig till Internet med god kapacitet och på förmånliga villkor, i stort i enlighet med den modell som gällt för folkbibliotekens anslutning till SUNET. Folkbildningen får genom detta en avgörande möjlighet att infoga IT-stöd i sina kurser och studiecirkelar.

För det tredje vill regeringen påskynda det utvecklingsarbete som påbörjats inom ramen för det av regeringen stödda projektet Folkbildningsnätet. Detta utvecklingsarbete bör breddas med avsikten att bl.a. skapa gemensamma IT-baserade funktioner för folkbildningen, som kan användas av cirkelledare och lärare vid folkhögskolor för att utforma egna IT-baserade pedagogiska material samt andra gemensamma IT-funktioner.

Regeringen föreslår i den regionalpolitiska propositionen (prop. 1997/98:62) att ett särskilt utvecklingscentrum bör etableras för att stödja utvecklingen av distansutbildning baserad på modern informationsteknik i första hand inom högskolan och folkbildningen.

Ledningen för detta centrum skall uppdras åt en delegation med företrädare i första hand för högskolan och folkbildningen. Företrädare för dessa två parter skall representera de delar av respektive område som direkt bidrar till kunskapsutvecklingen om användningen av IT i utbildningen. För folkbildningens del bör Folkbildningsrådet få i uppdrag att ansvara för att utse företrädare för den delen av centrumets verksamhet. Delegationen får i uppdrag att lämna förslag till inriktning och fortsatt finansiering av verksamheten. Delegationen bör också få i uppdrag att lämna förslag till hur staten kan stödja folkbildningens tillgång till Internet med utgångspunkt från den modell som gällt folkbibliotekens anslutning till SUNET.

Regeringen har erfarit att Stiftelsen för kunskap och kompetens är beredd att stödja IT-utveckling för folkbildningens behov i enlighet med

de riktlinjer som här presenterats. För detta ändamål kommer folkbildningen via centrumet därvid att kunna disponera ca 50 miljoner kronor utöver det ordinarie folkbildningsanslaget.

För högskolans del avser regeringen att avsätta ytterligare 50 miljoner kronor för centrumets verksamhet på högskoleområdet.

I samma proposition har regeringen också särskilt behandlat möjligheterna att via folkbildningen och IT göra det nationella kulturutbudet tillgängligt i hela landet. Regeringen understryker där att folkbildningen har en särskild roll i regeringens ambition att göra detta kulturutbud tillgängligt för alla. Arbetet med "Kulturnät Sverige" visar att informationstekniken även kan användas för spridning och tillgänglighet av kultur. För att säkerställa en bred tillgång till ett nätburet kulturutbud bör en modell för lokala "IT-kulturcentra" utvecklas. Folkbildningen har stor erfarenhet som lokal arrangör av kulturverksamhet och en nära koppling till den lokala kulturen. Det finns också en fördel i att kombinera miljöer för lärande och kultur.

8.5 Folkbildningen och integrationsarbetet

Regeringens bedömning: Folkbildningen bör fortsätta sina ansträngningar att genom kultur- och bildningsarbete underlätta en integration mellan invandrare och svenskar. Särskilt i storstädernas ytterområden bör folkbildningen, inte minst studieförbunden, ta på sig en stor och viktig uppgift på detta område.

Skälen för regeringens bedömning: Sverige har på några decennier genom invandring blivit ett land som är präglad av kulturell och etnisk mångfald. Mer än 900 000 personer är födda utomlands och många av dem har varit bosatta i Sverige under många år. I propositionen Sverige, framtiden och mångfalden – från invandrapolitik till integrationspolitik (prop.1997/98:16) har regeringen gett sin syn på dessa frågor.

Säråtgärder som riktar sig till invandrare som grupp skall begränsas till insatser och åtgärder som kan behövas under den första tiden. Målen för integrationspolitiken är lika rättigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund, en samhällsgemenskap med samhällets mångfald som grund och en samhällsutveckling som kännetecknas av ömsesidig respekt och tolerans och som alla oavsett bakgrund skall vara delaktiga i och medansvariga för.

Folkhögskolor och studieförbund kan utan tvivel aktivt bidra till att en ökad integration förverkligas i samhället. Genom sina insatser inte minst i utsatta områden har folkbildningsarbetet påtagligt ökat de invandrades delaktighet i samhället. Inte sällan är det just via folkbildningen som människor med olika bakgrund möts på jämlika och likvärdiga villkor. Folkbildningen står för grundläggande demokratiska värden och lika rättigheter och möjligheter för män och kvinnor. Detta är av särskild vikt i integrationsarbetet. Både studieförbund och folkhögskolor har också visat att de kan göra betydelsefulla insatser i arbetet med att förebygga och motverka främlingsfientlighet och rasism.

Folkbildningen främjar en kulturell mångfald och möten mellan olika kulturer. Inom ramen för kulturaktiviteter skapas viktiga kontakter mellan människor från olika länder och ett kulturutbyte äger rum, som är en central del i integrationsarbetet.

Folkbildningen kan även på andra sätt bidra till integrationsarbetet. Att svenskar skaffar sig kunskaper i främmande språk är viktigt. Men också kunskaper om andra länders kultur och vanor samt om andra religioner har en stor betydelse. Här kan insatser från folkbildningen spela en viktig roll både på utbildnings- och kulturområdet. Folkhögskolorna kan erbjuda rika möjligheter för invandrade och svenskar att träffas och att arbeta tillsammans i konkreta utbildningssituationer. Det gäller särskilt de folkhögskolor som bedriver verksamhet i storstäderna. Även studiecirklar, som samlar människor som invandrat från olika länder och svenskar kring gemensamma intressen, är viktiga. Det kan vara ett bra komplement till svenskundervisningen för invandrare (sfi), oavsett om sfi bedrivs i kommunal regi eller inom folkbildningen som ett uppdrag från en kommun. Flera undersökningar har visat att vuxna invandrare som har varit en kort tid i Sverige annars sällan kommer i kontakt med svenskar.

Det finns många erfarenheter av att både invandrare och svenskar som träffas i t.ex. studiegrupper upplever en stark gemenskap, som de tidigare inte trott vara möjlig. Även i samverkan med organisationer som har bildats av invandrare eller på etnisk grund kan folkbildningen bidra med att skapa nya vägar för människor från olika kulturer att mötas i ett gemensamt samhällsarbete.

Folkbildningen har en lång tradition av att erbjuda sfi. För många invandrare var det genom folkbildningen man fick den första kontakten med det svenska språket och det svenska samhället. Folkbildningen har alltjämt en viktig roll för att ge invandrare rika möjligheter till att träna, öva och förbättra sina språkfärdigheter i svenska. Samtidigt är det just som mötesplats mellan olika kulturer och mellan människor med olika bakgrund och ursprung som folkbildningen kanske har sin viktigaste roll för att förverkliga målen för integrationspolitiken.

8.6 Folkbildningen och arbetet med att forma ett ekologiskt hållbart samhälle

Regeringens bedömning: Folkbildningen bör fortsätta sina ansträngningar att bidra till en kunskapsutveckling hos alla medborgare kring vad som krävs för att ställa om Sverige till en ekologiskt hållbart samhälle. Särskilt inom ramen för arbetet med lokala investeringsprogram kan folkbildningen spela en viktig roll.

Skälen för regeringens bedömning: Vid FN-konferensen om miljö och utveckling i Rio de Janeiro 1992 lyftes särskilt fram kretsloppstänkande, källsortering, återvinning och förnyelsebara råvaror som nyckelbegrepp i den nya samhällsutveckling som krävs för att skapa större rättvisa mellan Nord och Syd och mellan vår generation och kommande. I Rio-konferensens Agenda 21, ”överlevnadsprogrammet för det 21:a

århundradet”, utmanas alla till genomgripande förändringar. I Sverige har det resulterat i att ett omfattande s.k. Agenda 21-arbete inletts lokalt i kommuner, organisationer och folkrörelser. I det arbetet har också folkbildningen aktivt engagerat sig.

En ekologiskt hållbar utveckling innebär att vi som lever i dag tillgodoser våra behov utan att äventyra kommande generationers möjlighet att tillgodose sina. De övergripande målen för ett ekologiskt hållbart samhälle är att skydda miljön och människors hälsa, att använda jordens resurser effektivt och att nå en hållbar försörjning. Detta kräver långsiktiga och uthålliga insatser inom skilda politikområden.

Efter förslag i budgetpropositionen för 1998 (prop. 1997/98:1, utg.omr. 18) infördes ett statligt stöd till lokala investeringsprogram. Sammantaget kommer 5,4 miljarder kronor att fördelas till kommuner under perioden 1998–2000. En kommun som vill söka sådant statligt stöd skall brett beskriva sitt pågående och kommande arbete för att skapa en ekologiskt hållbar utveckling. Helhetsperspektivet är viktigt och sociala aspekter måste beaktas. Förekomsten av och innehållet i folkbildnings- och utbildningsinsatser skall bl.a. redovisas i kommunernas ansökningar.

Om visionen om en ekologisk omställning skall kunna förverkligas handlar det i hög grad om förändrade beteenden hos individerna, om att vi alla reflekterar över vår vardagliga livsstil och anstränger oss att förändra den så att den blir mera resurseffektiv och kretsloppsanpassad. Det behövs alltså ett nytänkande som har en bred folklig förankring och förändrade attityder som innebär att vi är beredda till handling. Hela befolkningen behöver omfattas, för att denna omställning skall lyckas. Det krävs att alla medborgare, unga och äldre, har kunskaper i miljöfrågor.

Här behövs det ett långsiktigt folkbildningsarbete i den mest klassiska meningen, där ökade kunskaper leder till engagemang och förändring både av människors beteende och samhälleliga beslut. Regeringen är övertygad om att folkbildningen i alla dess delar har goda möjligheter att bidra till den utvecklingen och att den är beredd att ta på sig uppgiften. Folkbildningen, och då särskilt studieförbunden finns och verkar i människors vardag, i bostadsområden, på arbetsplatser och i folkrörelser. Studiecirklar når ut till människor av alla slag. I studiecirklar kan de tillsammans bearbeta nya kunskaper, reflektera över innebörden av dem, vilka konsekvenser de leder till, hur man kan ta hand om intressemotsättningar och konflikter osv. Det gör att folkbildningen har en särskild betydelse för att ställa om Sverige till ett ekologiskt hållbart samhälle. De flesta kommunerna har också lyft fram folkbildningen i sina ansökningar om stöd till lokala investeringsprogram. Regeringen räknar därför med att folkbildningen via kommunerna kommer att få del av det statliga stödet och därigenom spela en viktig roll för att skapa en ekologiskt hållbar utveckling i Sverige.

Regeringens bedömning: Regeringen avser att i vårpropositionen för budgetåret 1999 behandla frågan om resurserna för folkbildningen. Särskilda medel bör avdelas ur folkbildningsanslaget för att möjliggöra en utvecklings- och försöksverksamhet inom folkhögskolor och studieförbund.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringen har under regeringssperioden gjort stora ansträngningar i syfte att sanera landets ekonomi för att därigenom möjliggöra fortsatt välfärd och utveckling. För att genomföra denna sanering har det varit nödvändigt att göra stora besparingar inom praktiskt taget alla samhällsområden. Trots detta har det varit möjligt att hålla folkbildningen i stort sett utanför besparingar och stora nedskärningar i statens bidrag. Regeringen har haft ambitionen att värna folkbildningen.

Regeringen vill i sammanhanget även erinra om att de tillfälliga resurser, som under åren 1992 – 1996 tilldelats bl.a. folkhögskolorna av arbetsmarknadsskäl, fr.o.m. budgetåret 1977 ersatts av permanenta resurser för 10 000 årselevplatser inom ramen för kunskapslyftet. Detta innebär en kraftig varaktig utbyggnad av folkhögskolans kapacitet. Folkhögskolorna har för dessa platser för budgetåret 1997 tillförts ca 371 miljoner kronor. Härtill kommer studiestödskostnader beräknade till ca 700 miljoner kronor.

Som anförts i det föregående kommer folkbildningen att ha stor betydelse för såväl den enskilda människan som för samhället när det gäller att möta framtidens behov av kunskaper, social kompetens och förmåga att fungera i och bidra till ett demokratiskt samhälle. För att fullgöra dessa viktiga arbetsuppgifter behöver studieförbunden och folkhögskolorna adekvata resurser. Detta bör inte ses som ett uttryck från statens sida att stötta en folkbildning i ekonomiskt trångmål utan som ett uttryck för att samhället behöver en stark och vital folkbildning för att klara de stora utmaningar som samhället nu står inför. Regeringen avser att i vårpropositionen för budgetåret 1999 behandla frågan om resurserna för folkbildningen.

I propositionen 1990/91:82 utgick regeringen från att även kommuner och landsting har ett ansvar för finansieringen av folkbildningen. Regeringen vill på nytt påminna om detta. Folkbildningen är ett nationellt ansvar för såväl stat som kommuner och landsting. Kommuner och landsting har således ett eget ansvar för att möjliggöra en god folkbildning. En fungerande folkbildning är en förutsättning för att medborgare oavsett bostadsort får en höjd bildningsnivå och därigenom skapar förutsättningar för utveckling och framsteg i hela landet. Uteblivna eller kraftigt sänkta bidrag minskar i hög grad folkbildningens möjligheter att fullgöra sina uppgifter. Staten varken kan eller bör åta sig att kompensera studieförbund och folkhögskolor för inkomstbortfall från andra bidragsgivare.

Som redovisats under avsnittet 8.4. Folkbildningens och IT kommer folkbildningen att kunna disponera ca 50 miljoner kronor utöver ordina-

rie anslag för att möjliggöra för folkhögskolorna och studieförbunden att utveckla sitt arbete med IT.

Varje folkbildningsorganisation bör fortlöpande bedriva utvecklingsarbete avseende den egna organisationens verksamhet som bekostas inom ramen för de medel som organisationen förfogar över. För att möjliggöra en utvecklings- och försöksverksamhet utöver detta föreslår regeringen att ur folkbildningsanslaget avdelas särskilda medel för att förstärka utvecklings- och försöksverksamheten inom folkhögskolor och studieförbund. Folkbildningen, till skillnad från skolan och komvux, har inte denna form av utvecklingsresurs. Enligt regeringens bedömning finns det ett stort behov av att det också inom folkbildningen finns avdelade medel för att pröva nya verksamhetsformer samt för att utvärdera och sprida erfarenheter mellan folkbildningens organisationer. I en tid av snabba samhällsförändringar är det särskilt viktigt att förnyelsearbetet inom folkbildningen kan stimuleras. Folkbildningen har av regeringen getts en viktig roll i regeringens satsning på kunskapslyftet. Folkbildningen bör därför naturligt ingå i det femåriga utvecklingsarbete som nu pågår i landets samtliga kommuner. Samtidigt är det väsentligt att det också finns egna utvecklingsresurser inom folkbildningen för att bevara och vidareutveckla folkbildningens egen identitet. Det bör ankomma på Folkbildningsrådet att fördela medlen på studieförbund och folkhögskolor. För innevarande budgetår får 10 miljoner kronor användas för försöksverksamhet inom folkbildningen. Regeringens avsikt är att ge Folkbildningsrådet i uppdrag att fördela medlen (prop. 1997/98:1, utg. omr. 17, bet. 1997/98: KrU1, rskr. 1997/98:99). Regeringen avser att i budgetpropositionen för 1999 återkomma till riksdagen om vilka resurser som bör avdelas för ändamålet för budgetåret 1999. Regeringens avsikt är att den avdelade resursen för utvecklings- och försöksverksamhet inom folkbildningen på några års sikt bör utökas till att omfatta ca 1 % av det statsbidrag till folkbildningen som Folkbildningsrådet har att fördela, dvs. till drygt 20 miljoner kronor.

Sammanfattning av slutbetänkandet Folkbildningen – en utvärdering (SOU 1996:159)

Prop. 1997/98:115
Bilaga 1

SUFOS uppdrag har varit att genomföra en utvärdering av folkbildningen för att ge underlag för regeringens och riksdagens bedömningar av om statsbidraget till folkbildningen används i enlighet med de syften och villkor som sammanställts.

För att fullgöra uppdraget har SUFO dels låtit SCB utföra en riksomfattande intervjuundersökning, dels anlitat ett antal forskare vid olika universitet och högskolor, som genomfört forskningsprojekt inom studieförbundens och folkhögskolornas verksamhetsområden. De flesta projekten avser studieförbundens verksamhet, bl.a. därför att statistik och vetenskaplig kunskap om cirkelverksamhet och cirkeldeltagare är mindre omfattande än motsvarande kunskaper om folkhögskolornas verksamhet.

Delar av utvärderingsarbetet har tidigare redovisats i sex delbetänkanden. Ett delbetänkande, *Folkbildning och vuxenstudier* (SOU 1995:141), innehåller resultat från intervjuundersökningen. De fem övriga delbetänkandena innehåller rapporter från ett eller flera av forskningsprojekten. Forskarna ansvarar själva för innehållet i rapporterna. Delbetänkandena heter *Cirkelsamhället* (SOU 1996:47), *Värden i folkhögskolevärlden* (SOU 1996:75), *Kunskapssyn och samhällsnytta i hantverkscirklar och hantverksutövande* (SOU 1996:122), *Folkbildningens institutioner* (SOU 1996:127), samt *Tre rapporter om studiecirklar: Studieförbundens roll i vuxenutbildningen, "man lär sig mer än man tror genom att träffas", samt Rockmusik som folkbildning* (SOU 1996:154).

Analys och slutsatser

Utredaren och sekretariatet har i utvärderingsarbetet samrått med en referensgrupp, bestående av fem forskare och universitetslärare samt representanter för kommun- och landstingsförbunden, Statens kulturråd och Inrikesdepartementet.

Förordningen (1991:997) om statsbidrag till folkbildningen och propositionen (1990/91:82) om folkbildning är allmänt formulerade då det gäller syftena med det statliga bidraget och ger därför bara begränsad vägledning då det gäller att försöka fastställa graden av uppfyllelse av de mål som gäller för statsbidragen. Folkbildningen tillmäts dock stor betydelse då det gäller att befästa och utveckla demokratin i det svenska samhället och då det gäller att förbättra människors möjligheter att påverka sina livsvillkor. Samarbetet med andra betonas liksom folkbildningens betydelse för folkrörelser och föreningar. Genom folkbildningen ökar toleransen och förståelsen människor emellan och den folkliga kulturen utvecklas. En viktig uppgift för folkbildningen är att bidra till att utjämna utbildningsklyftorna och därför skall grupper som anses eftersatta utbildningsmässigt, socialt och kulturellt prioriteras. Utvärderingen skall belysa om samhällets förväntningar på folkbildningen infrias i verkligheten och ytterst ge underlag för beslut om det framtida statliga stödet till verksamheten.

Enligt intervjuundersökningen har 75 procent av svenskarna i åldern 18-75 år någon gång deltagit i en studiecirkel. 13 procent har deltagit i en folkhögskolekurs och åtta procent av svenskarna har gått igenom en lång folkhögskolekurs. Nära 40 procent av befolkningen har deltagit i minst en studiecirkel under den senaste treårsperioden. 14 procent av svenskarna har genomgått mer än åtta studiecirkel under den senaste tioårsperioden och/eller minst tre cirklar under de senaste tre åren. För denna grupp förefaller studiecirkeln att ingå i en livsstil.

Förhoppningarna att folkbildningen skall bidra till att utjämna utbildningsklyftorna infrias emellertid inte. Liksom annan utbildning rekryterar studieförbunden fler deltagare med god utbildningsbakgrund än med kort utbildning. Däremot deltar fler människor med kort utbildning i studiecirkel och folkhögskolekurser än i annan vuxenutbildning. I de långa folkhögskolekurserna är andelen kortutbildade särskilt stor, främst i de allmänna, behörighetsgivande kurserna och på de extra utbildningsplatser som har tillkommit av arbetsmarknadsskäl.

I de statliga beslutdokumenten pekas ett par grupper ut som särskilt prioriterade för folkbildningen, vid sidan av dem med kort utbildning, nämligen invandrare och handikappade. Enligt undersökningen lyckas studieförbunden rekrytera handikappade i något större utsträckning än icke handikappade. Däremot är deltagandet bland invandrare från länder utanför Norden bara omkring hälften så stor som bland svenskar och nordbor. På folkhögskolorna är andelen invandrare väsentligt större än i studiecirkelarna. Även andelen handikappade elever är förhållandevis stor där.

En viktig grupp för all vuxenutbildning är de arbetslösa, men enligt undersökningen deltar dessa i studiecirkel i lika liten utsträckning som de kortutbildade. Folkhögskolorna rekryterar däremot många arbetslösa, både i reguljära allmänna kurser och på extra utbildningsplatser.

Huvudvikten vid värderingen av folkbildningen skall enligt beslutsdokumentet läggas vid deltagarnas erfarenheter och det är i den andan som utvärderingsarbetet har bedrivits.

Av intervjuundersökningen framgår att de som deltagit i studiecirkel har övervägande mycket positiva erfarenheter. Större delen av deltagarna uppger att de deltagit i studiecirkel för att öka sina kunskaper i ämnet. Många talar också om studiecirkelns sociala funktion. Denna bild bekräftas av de djupstudier som gjorts i de övriga rapporterna av olika typer av studiecirkel. Det sammanfattande intrycket är att studiecirkeln är en lyckad studieform för vuxna, även för dem som inte har trivts med den traditionella skolans arbetsformer.

Nästan samtliga intervjuade som hade deltagit i folkhögskolestudier var nöjda med studieformen och de förvärvade kunskaperna. Enligt djupstudien, *Värden i folkhögskolevärlden*, tycks folkhögskolan skilja sig från den "vanliga" skolan främst genom ett lugnare tempo och att eleverna får vara mer aktiva och genom lärarnas attityder och personliga engagemang. Folkhögskolorna tycks på ett annat sätt än vanliga skolor utgöra en lärande miljö med ett starkt engagemang.

Det viktigaste motivet för ett statligt stöd till folkbildningen har alltid varit att den bidrar till en demokratisk grundsyn och utveckling i samhället. I de av SUFO initierade undersökningarna har det visat sig att det

inte bara är de studiecirkelverksamheter som kan sorteras in under rubriken samhällsvetenskap som är av betydelse för samhällsklimatet och för kunskapen om hur samhället fungerar. Men man kan möjligen ställa frågan om inte studiecirkelverksamheten som helhet verkar mer disciplinerande än samhällsförändrande. I folkhögskolorna ser både rektorer och lärare det som självskrivet att deras roll i utbildningen är att ge någon form av demokratisk fostran. I intervjuerna förmedlar också många elever att de under tiden på skolan faktiskt har fått ökad tolerans och förståelse för andra liksom ökad ansvarskänsla och i vissa avseende också ökat engagemang i samhällsfrågor.

Folkbildningen förväntas främja internationell och kulturell förståelse och utveckling. Intervjuundersökningen visar på ett lågt deltagande i studiecirkelverksamheten bland invandrare, men i djupstudierna finns bra exempel på vad studieförbunden kan göra för att minska främlingsfientlighet och öka kulturell och internationell förståelse. Några studieförbund har också utvecklat kontakter med folkbildningsverksamheten i andra länder. Sådana kontakter har flera folkhögskolor sedan en längre tid. Som tidigare sagts är andelen invandrare förhållandevis stor vid folkhögskolorna.

Om folkbildningen skall bidra till en demokratisk grundsyn hos deltagarna är det viktigt att studiecirkelverksamheter och folkhögskolekurser i sitt arbets sätt präglas av demokratiska värderingar. I SUFOs undersökningar är bilden av hur folkbildningens verklighet motsvarar idealet mångtydig. Tydligt är att deltagarna i studiecirkelverksamheter och folkhögskolekurser allmänt anser att deltagarinflytandet är väsentligt större där än i traditionell utbildning. Men samtidigt uttalar många intervjuade att det i praktiken är anordnaren som bestämmer om de viktiga sakerna. När det gäller folkhögskolan har forskarna bakom djupstudien ställt frågan om det inte finns en förstelning och om inte folkhögskolans demokratiska arbetsformer behöver en förnyelse för att väcka elevernas intresse.

I propositionen om folkbildning framhålls att studieförbunden och folkhögskolorna intar en framträdande roll i kulturlivet och att det är inom folkbildningen som amatörverksamheten inom kulturområdet har kunnat utvecklas bäst. Detta ger studieförbunden och folkhögskolorna ett särskilt ansvar för utvecklingen av den folkliga kulturen. Den största ämnesgruppen inom studiecirkelverksamheten är den estetiska. Även på folkhögskolorna är den estetiska verksamheten omfattande, särskilt i de långa, särskilda kurserna. Dessutom anordnar studieförbunden ett stort antal kulturprogram som framförs inför publik och även på folkhögskolorna anordnas ofta kulturprogram. Två av SUFOs projekt är direkt inriktade på att studera den estetiska verksamheten. Det gäller dels hantverkscirkelverksamheter, dels rockmusikcirkelverksamheter.

De estetiska cirkelverksamheterna tillfredsställer många olika behov. Den stora tillströmningen är ett bevis för att deltagarna ofta är nöjda med verksamheten. SUFO anser ändå att det finns anledning att ifrågasätta om all verksamhet håller en kvalitet som motiverar att den får statsbidrag. I vissa fall tycks studieförbundens roll begränsas till att tillhandahålla materiella förutsättningar för att deltagarna skall kunna ägna sig åt sina fritidsintressen eller tillverka "prylar". Cirkelarrangörerna bör därför tydligare än nu sker klargöra för sig själva och andra vilka syften

cirklarna har. När det gäller folkhögskolorna är det angeläget att de fortsätter att spela sin traditionellt viktiga roll för kulturen, samtidigt som nya kulturella funktioner bör utvecklas.

Folkbildningen förväntas ge stöd och stimulans till ett idéburet studiearbete i folkrörelser och föreningar. Alla studieförbund och mer än hälften av folkhögskolorna har organisatoriska band till folkrörelser och andra ideella föreningar. Även de landstingsägda folkhögskolorna har ett omfattande samarbete med föreningslivet i sina respektive regioner. En stor del av funktionärs- och medlemsutbildningar i organisationer äger rum i studiecirkel och på folkhögskolor. Folkbildningen är en del av folkrörelserna och en viktig förutsättning för att de skall kunna fylla sin viktiga funktion i det svenska samhället.

Den bild som ges av intervjuundersökningen och djupstudierna är att det framför allt på det lokala planet förekommer ett mycket omfattande samarbete mellan folkbildningen och föreningar och att en stor del av föreningarnas verksamhet bedrivs som studiecirkel eller folkhögskolekurser. Medlemsorganisationernas ledningar förefaller däremot måttligt intresserade av folkbildningen. Folkbildningen företräde har därför fått stort utrymme att utveckla en egen folkbildningsideologi, som i viktiga avseenden är gemensam för studieförbund och folkhögskolor och som staten också har gjort till sin i det senaste beslutet om mål för statsbidragen.

I de statliga beslutsdokumenten framhålls att studieförbund och folkhögskolor själva skall sätta målen för sin verksamhet och att dessa skall skilja sig åt mellan de olika studieförbunden och folkhögskolorna. Profileringen anses viktig och betecknas som en särskild kvalitet. Intervjuundersökningen och några av djupstudierna visar att deltagarna inte bryr sig särskilt mycket om vem som anordnar studiecirkelarna och kurserna. Detta bör vara en tankeställare för studieförbunden och folkhögskolorna. Detta bör dock inte, enligt SUFOs mening, tas till intäkt för att arbetet med att fastställa profilerade mål för verksamheten skulle vara meningslöst. Målen och profilen skapar en identitet för varje studieförbund och folkhögskola, och utan den identiteten försvagas förankringen i samhället och respekten för verksamheten.

Sammanfattande bedömningar och förslag

Den totala omfattningen av folkbildningen anses väl motsvara vad staten kan förvänta sig av bidragsgivningen. SUFO är medveten om svårigheten att öka deltagandet inom de prioriterade grupperna, men anser ändå att studieförbunden bör öka ansträngningarna att höja deltagandet bland kortutbildade, invandrare och arbetslösa. I de statliga måldokumenterna bör arbetslösa tillföras som en prioriterad grupp.

Deltagarna är i allt väsentligt nöjda med resultatet av sina studier och med verksamheten över huvud taget. Det är inte något tvivel om att folkbildningen betyder mycket för den allmänna bildnings- och kunskapsnivån bland vuxna liksom för kulturlivet i Sverige. Ett annat viktigt värde ligger i det sociala nätverk i vardagslivet som framför allt studiecirkelarna utgör. Verksamheten inom både studieförbund och folkhög-

skolor måste anses ha den betydelse för demokratins bevästande och utveckling i Sverige och för deltagarnas personliga utveckling som anges i de statliga måldokumentet.

SUFO gör dock vissa påpekanden. Att döma av det material som framkommit bör studieförbunden se över såväl syftet med som kvaliteten och ambitionsnivån i vissa hantverkscirklar för att försäkra sig om att de uppfyller både de egna och statens mål. Det tycks också finnas anledning för folkhögskolorna att pröva nya vägar att ge eleverna möjlighet att utöva ett verkligt inflytande över kursernas innehåll och uppläggning. Studieförbunden bör också tydligare markera sin ideologiska profil och klargöra denna för deltagarna.

När det gäller kommande utvärderingar av folkbildningen anser SUFO att andra former än kommitténs bör prövas. Vad som bör eftersträvas är en fastare organisation som har möjlighet att arbeta mer långsiktigt än den av tid och direktiv låsta kommittén. Det skulle ge utrymme för successiva beslut om forskningsprojekt med bättre tid för planering av projekten samt möjlighet att utnyttja vunnit kunskap för att starta nya projekt eller ta sig an frågor som aktualiseras i samhället.

SUFO lämnar vidare förslag till ett antal studier som bör ingå i en kommande utvärdering:

Intervjuundersökningen bör följas upp på lämpliga områden för att klarlägga ev. förändringar då det gäller deltagandet i vuxenutbildning och folkbildning.

Analyserna av folkbildningens effekter bör fördjupas, t.ex. beträffande det lokala kulturlivet, den lokala politiska beslutsprocessen, kvalitén i lokala föreningslivet.

Folkbildningens effekter för deltagarna bör undersökas, t.ex. vad folkhögskolestudier leder till, samt om läroprocesserna i rockcirklar eller annan ungdomsverksamhet på ett observerbart sätt påverkar deltagarnas framtid.

Hur påverkas folkhögskolornas verksamhet av det stora antalet arbetslösa elever?

I vilken utsträckning påverkar folkbildningens interna utvärderingar beslut om framtida verksamhet?

Folkbildningsrådet verksamhet bör följas upp och utvärderas fortlöpande.

Förteckning över remissinstanser som avgivit yttrande över betänkandet Folkbildningen – en utvärdering (SOU 1996:159)

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av Kriminalvårdsstyrelsen, SIDA, Handikappinstitutet, Statens institut för särskilt utbildningsstöd, Socialstyrelsen, Riksrevisionsverket, Statistiska Centralbyrån, Statskontoret, Statens skolverk, Folkbildningsrådet, Lärarhögskolan i Stockholm, Mälardalens högskola, Linköpings universitet, MIMER nationellt program för folkbildningsforskning, Göteborgs universitet, Umeå universitet, Jönköpings högskola, Humanistisk- samhällsvetenskapliga forskningsrådet, Centrala studiestödsnämnden, Arbetsmarknadsstyrelsen, Glesbygdverket, Statens invandrarverk, Nämnden för hemslöjdsfrågor, Statens kulturråd, Ungdomsstyrelsen, Kunskapslyftskommittén, Sveriges Utbildningsradio AB, Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, Folkbildningsförbundet, Rörelsefolkhögskolornas Intresseorganisation, Folkrörelserådet, Landsorganisationen i Sverige, Tjänstemännens Centralorganisation, Svenska Folkhögskolans Lärarförbund, Lärarnas Riksförbund, Sveriges Folkhögskolestuderandes Förbund, Handikappförbundens Samarbetsorgan, Synskadades Riksförbund, De Dövas riksförbund, Lantbrukarnas Riksförbund, Företagarnas Riksförbund, Riksförbundet för kommunal och statlig vuxenutbildning, Folkrörelsernas Konstfrämjande, Arbetarnas Bildningsförbund ABF, Folkuniversitetet, Frikyrkliga studieförbundet FS, KFUK-KFUMs studieförbund, Nykterhetsrörelsens Bildningsverksamhet NBV, Studieförbundet Medborgarskolan, Studieförbundet Vuxenskolan SV, Svenska idrottsrörelsens studieförbund SISU, Sveriges Kyrkliga Studieförbund SKS, Tjänstemännens Bildningsverksamhet TBV, Bosöns Idrottsfolkhögskola, Brunnsviks folkhögskola, Folkhögskolan Hvilan, Furuboda folkhögskola, gemensamt yttrande av Glimåkra, Hagabergs Hjälmares, Hållands, Mellansels, Solviks, Strömbäcks och Sundsgårdens folkhögskolor, Hellidens folkhögskola, Hola folkhögskola, Kvinnofolkhögskolan, gemensamt yttrande av landstinget och folkhögskolorna i Västernorrlands län, Ljungskile folkhögskola, Runö folkhögskola, Skara stifts folkhögskola, Skinnskattebergs folkhögskola, S:ta Birgittas folkhögskola, Skeppsholmens folkhögskola, Sundsgårdens folkhögskola, Sverigefinska folkhögskolan, Södra Vätterbygdens folkhögskola, Sörängens folkhögskola, Tollare folkhögskola, Önnestads folkhögskola.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 5 mars 1998

Närvarande: statsministern Persson, ordförande, och statsråden Hjelm-Wallén, Peterson, Freivalds, Wallström, Tham, Åsbrink, Schori, Andersson, Winberg, Uusmann, Ulvskog, Sundström, Johansson, von Sydow, Klingvall, Pagrotsky, Östros

Föredragande: statsrådet Carl Tham

Regeringen beslutar proposition 1997/98:115 Folkbildning.